

Aktiv

Izveštaj o rezultatima istraživanja

2017

Analiza trendova: stavovi građana na severu Kosova

Naručioci istraživanja

NVO AKTIV

Autori istraživanja

MA Nikola Jović

Milica Andrić

Miodrag Marinković

Za izdavača

NVO AKTIV

Kralja Petra I, 183a, Severna Mitrovica

email: office@ngoaktiv.org

www.ngoaktiv.org

Rezerva:

Ova publikacija je izrađena uz podršku programa Unapređenja demokratskog društva (DSP) koji finansiraju Švajcarska kancelarije za saradnju na Kosovu (SCO-K) i Ministarstvo spoljnih poslova Danske (DANIDA) i kojim rukovodi Kosovska fondacija za civilno društvo (KCSF). Sadržaj ove publikacije je odgovornost nevladine organizacije AKTIV i ne može se ni na koji način smatrati stavom SCO-K, DANID-e ili KCSF-a.

Severna Mitrovica

Jun 2017.

Sadržaj

 Metodologija istraživanja.....	3
Kvantitativni deo istraživanja.....	3
Kvalitativni deo istraživanja.....	4
 Najvažniji rezultati.....	4
 Opis uzorka.....	6
 Kontekst istraživanja.....	8
 Rezultati istraživanja.....	10

Metodologija istraživanja

Kvantitativni deo istraživanja

Način istraživanja: Anketno terensko istraživanje licem u lice (F2F)

Anketa: Upitnik sastavljen od 51 pitanja u trajanju od 15 minuta

Vreme istraživanja: 4. - 11. maj 2017. godine

Mesto istraživanja: Severna Mitrovica, Leposavić, Zubin Potok i Zvečan

Veličina uzorka: 800 ispitanika

Tip uzorka: Stratifikovani slučajni uzorak – stratifikacija na osnovu opštine stanovanja

Statistička greška: 95% statistički interval poverenja za pojave sa incidencom od 50% iznosi $\pm 3,2$

Poststratifikacija: pol, godine, mesto stanovanja i nivo obrazovanja

Kvalitativni deo istraživanja

Fokus grupe: 4 fokus grupe u opštinama Severna Mitrovica (20.06.2017), Leposavić (13.07.2017), Zubin Potok (05.07.2017) i Zvečan (23.06.2017)

Intervjui: 6 intervjuja sa političkim predstavnicima i lokalnim analitičarima (odbornik SO Severna Mitrovica Igor Simić, odbornik SO Zvečan Časlav Milisavljević, novinar Željko Tvrdišić, zamenik ministra pravde Kosova Nusret Hodža i dva anonimna ispitanika)

Vreme istraživanja: 20. jun – 15. avgust

Najvažniji rezultati

7% ispitanika ocenjuje trenutnu političku situaciju na Kosovu kao dobru.

Preko 90% ispitanika smatra da se stvari na Kosovu ne odvijaju u dobrom smeru dok Svaki drugi ispitanik smatra da će život za Srbe na Kosovu za tri godine biti lošiji nego danas.

65% ispitanika smatra da bi Rusija trebalo da bude najvažniji partner kada je reč o lobiranju za ostvarenje interesa Srba sa Kosova.

15% ispitanika podržava Briselski sporazum, dok gotovo 40% ispitanika nema stav.

Svaki četvrti ispitanik podržava učestvovanje Srba u institucijama Kosova.

Preko 35% ispitanika planira da izađe na sledeće kosovske izbore kada se budu održavali.

Svaki drugi ispitanik se ne oseća slobodnim da javno izrazi svoje političke stavove.

Kao najveće bezbednosne rizike ispitanici ističu među-etničke incidente, političku nestabilnost i organizovani kriminal.

Samo 2,1% ispitanika smatra da je Briselski sporazum unapredio slobode i prava srpskog naroda na Kosovu.

Gotovo svaki drugi ispitanik ne vidi sebe na Kosovu u narednih pet godina.

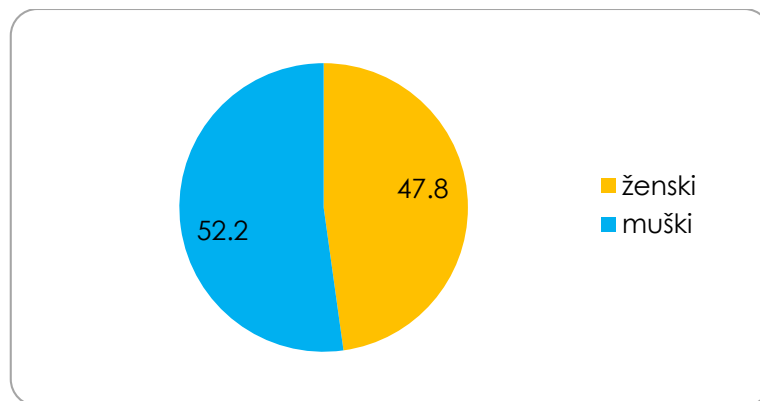
Gotovo 80% ispitanika smatra da je u procesu pregovaranja Beograda i Prištine Evropska unija više na strani Prištine.

10,5% ispitanika podržava ulazak Kosova u Evropsku uniju.

Opis uzorka

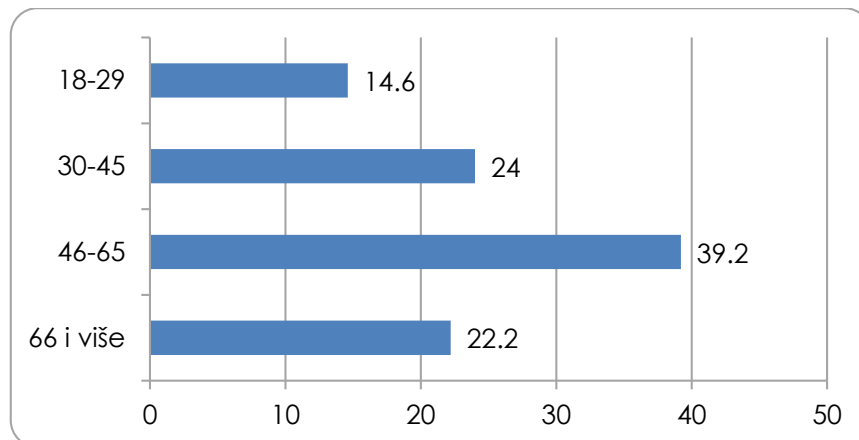
Pol ispitanika

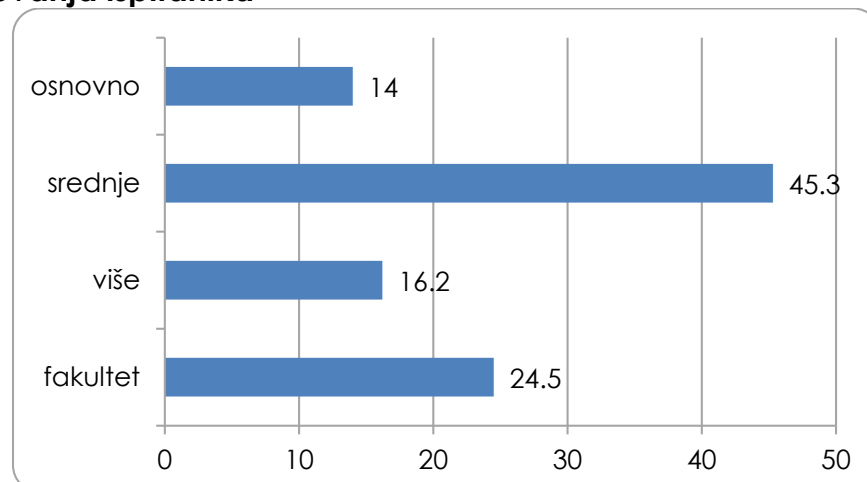
Koliko imate godina?

Prosečna starost ispitanika je 49 godina.

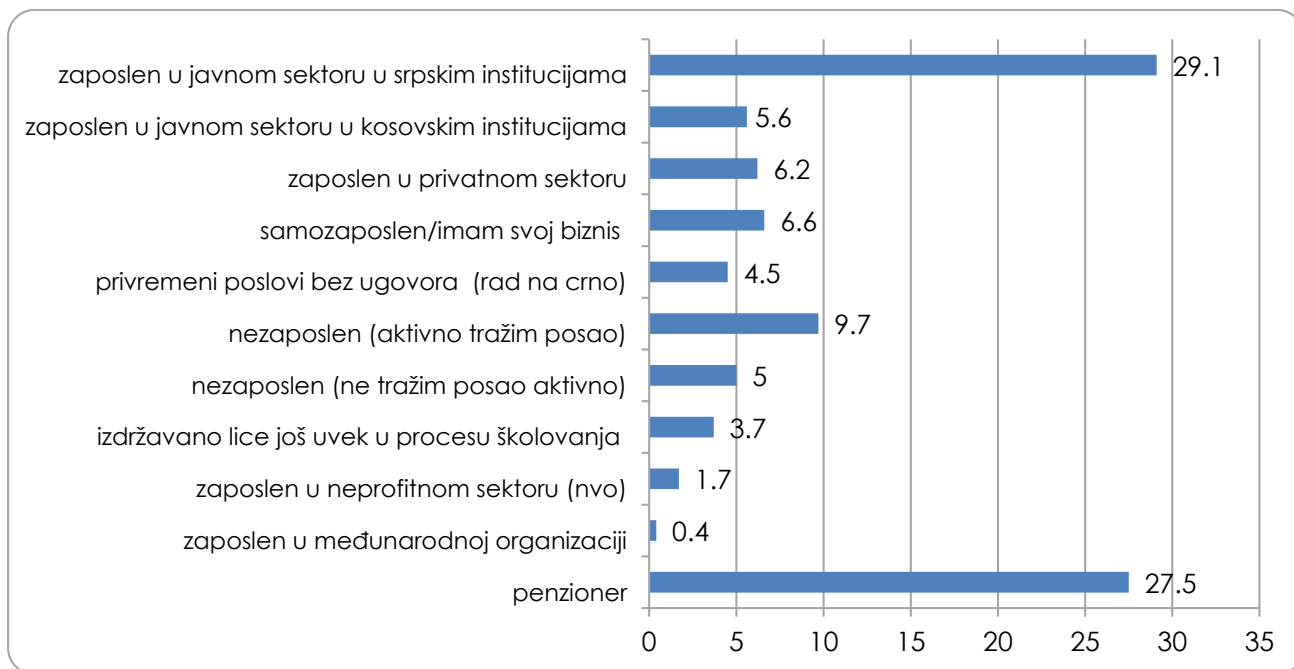
Starosna struktura uzorka:

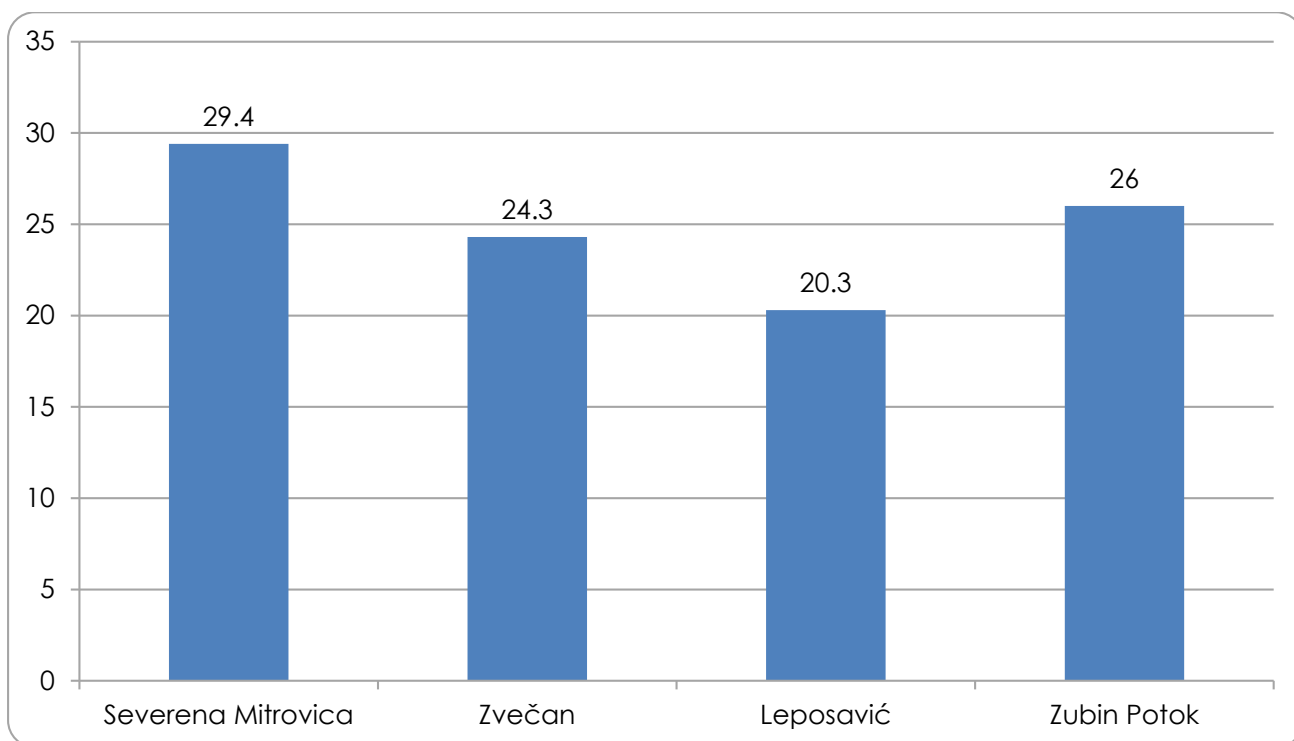
Nivo obrazovanja ispitanika

Radni status ispitanika

Mesto prebivališta

Kontekst istraživanja

Analiza trendova je redovno istraživanje stavova građana na severu Kosova koje AKTIV sprovodi od 2015 godine. Kvantitativni deo istraživanja za 2017-tu godinu sproveden je u prvoj polovini maja 2017., dok je kvalitativni deo istraživanja je sproveden u periodu jun-avgust 2017. Kvalitativno istraživanje je organizovano sa namerom da olakša interpretaciju rezultata dobijenih u anketnom delu istraživanja.

U periodu kada je izvođeno kvantitativno istraživanje, programski tim AKTIV-a je pratio i beležio glavne događaje na socio-političkoj sceni na Kosovu kako bi uočio (i razumeo) njihov uticaj na stavove građana. Kada je bezbednost u pitanju, u periodu između 04. i 11. maja lokalni mediji izveštavali su o: mlađoj Srпкиnji iz Lapljeg Sela koju je uznemiravao Albanac, demoliranju novoizgrađene kuće povratnika iz Istoka, ubistvu u Severnoj Mitrovici, ubistvu u Južnoj Mitrovici, krađi zlata od Srпкиnje iz Severne Mitrovice, pretnjama upućenim Srпкиnji iz Severne Mitrovice od strane muškarca albanske nacionalnosti, napad na muškarca albanske nacionalnosti u Severnoj Mitrovici od strane neidentifikovane osobe, dve krađe u Priluzju, hapšenjima zbog prostitucije u Đakovici, dvostrukom ubistvu koje je u okolini Bujanovca počinio Srbin iz okoline Gnjilana, hapšenju muškaraca srpske nacionalnosti na čijem imanju u Goraždevcu je pronađeno 490 biljaka kanabisa i zapleni 7 kg marihuane na Merdaru.

Kada su politička dešavanja u pitanju, u periodu kada je sprovedeno anketno istraživanje izglasano je nepoverenje vladi Kosova nakon više meseci nagoveštaja da može doći do prevremenih izbora, Oliver Ivanović se sa suprugom sastao sa predsednikom Srbije, Aleksandrom Vučićem, u Briselu je formirana Grupa prijateljstva između Kosova i Evropskog parlamenta i Apelacioni sud je potvrdio uslovnu kaznu gradonačelniku Klokota zbog zloupotrebe položaja.

U mesecima pre istraživanja, fokus javnosti bio je na sve većem broju međuetničkih incidenata koji su se dešavali u i oko novoizgrađene pešačke zone u delu ulice Kralja Petra I u Severnoj Mitrovici, ali i gašenje jednog od mobilnih operatera (Telenor) i migracija korisničkih naloga Telekoma Srbije (MTS mreže) u novoosnovanu firmu mtsd.o.o. Sama pešačka zona, ali i početak rada mtsd.o.o. firme rezultat su sporazuma postignutih u sklopu procesa normalizacije odnosa Beograda i Prištine, i to sporazuma o telekomunikacijama¹ postignutog prvi put septembra 2013. i sporazuma o revitalizaciji glavnog mosta na reci Ibar koji odvaja Južnu i Severnu Mitrovicu postignutog avgusta 2015.

¹Više o sporazumu pročitajte u Sovrić, S. I Đapić, S. *Kako se čujemo nakon Brisleskog sporazuma?* (2017): <http://crnobeliset.com/wp-content/uploads/2017/07/KAKO-SE-CUJEMO-NAKON-BRISLESKOG-SPORAZUMA-final.pdf>

Sporazum o telekomunikacijama prvi je od sporazuma koji je dotakao gotovo sve građane severnih opština sa većinski srpskim stanovništvom koji su juna 2017. prvi put dobili račune za fiksne i mobilne telefone prikazane u evrima i čiji su korisnički nalozi i ugovori migrirani iz jedne firme u drugu bez njihove saglasnosti. Isto tako, korisnici Telenor mreže potpuno su izgubili mrežu.² S druge strane, u opštinama južno od Ibra, nakon 7 godina, proradili su signali fiksne telefonije. Sporazum o telekomunikacijama podrazumevao je i dodeljivanje novog pozivnog koda za teritoriju Kosova (+383), za šta su ostvareni pravni preduslovi, ali ne i tehnički, pa iako dodeljen, novi pozivni broj još uvek nije u funkciji. Činjenica da pozivni broj još uvek ne funkcioniše je i razlog zašto i dalje nije moguće pozivati „kosovske brojeve“, tj. korisnike mreža IPKO i Vala bez naplaćivanja roming tarifa, a „dupli 047“ broj na karticama mtsd.o.o. još nije aktivan. To efektivno znači da korisnici mtsd.o.o., kao ni korisnici MTS-a pre njih i dalje nemaju mrežu na čitavoj teritoriji Kosova.

Slično, sporazum o revitalizaciji mosta je doneo najvidljivije promene u infrastrukturnom smislu jer nije doneo izmene samo na samom mostu. Insistiranja na otvaranju mosta i uklanjanja Parka mira sa mosta bila su česta i od strane zajednice sa južne strane mosta, ali i predstavnika međunarodne zajednice. Kako bi se ublažili strahovi od otvaranja mosta zajednice sa severne strane mosta³, kompromisno je odlučeno da deo ulice koji se nadovezuje na most bude pretvoren u pešačku zonu. Park mira postavljen 18. juna 2014. godine, uklonjen je 14. avgusta 2016. godine, čime su započeti radovi na dugo planiranoj revitalizaciji glavnog mosta na Ibru koji deli Severnu i Južnu Mitrovicu. Tako su građani bili nemi posmatrači dok se centralni deo grada pretvarao iz najprometnije ulice u gradu u pešačku zonu. Promenu je pratila i nespretna reorganizacija saobraćaja, pa je sada jedina alternativa za nekadašnju ulicu od četiri trake, a sada pešačku zonu – jedna jednosmerna ulica. To nije bio kraj problemima oko pešačke zone pa je sam projekat preživio nekoliko revizija a izgradnjom „potpornog zida“ na kraju pešačke zone kako su to objašnjavali vlasti Severne Mitrovice i „fašističkog zida“, kako ga je posmatrala javnost na Kosovu došlo je samo do dalje komplikacije među-etničkih odnosa. Do 7. februara, zid je uklonjen, a nova, znatno niža, ali šira betonska „konstrukcija“ izgrađena 2 metra dalje od originalnog zida. Do rušenja zida došlo je nakon sporazuma od 4. februara⁴ koji su potpisali gradonačelnik Severne Mitrovice, Goran Rakić i ministar Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje, Ferat Shala. Sporazumu su svedočili: premijer Kosova, Isa Mustafa, zamenik premijera Kosova, Branimir Stojanović, ambasador

² U medijima je bilo informacija da je ugašena i VIP mreža, što nije tačno, VIP mreža funkcioniše i računi se do dana finalizacije ovog izveštaja i dalje dostavljaju u evrima.

³ Most na Ibru bio je poprište mnogobrojnih međuetničkih incidenata, te je za mnoge građane na severu postojanje barikade, a kasnije i Parka mira pružalo izvestan osećaj sigurnosti da do novih masovnih incidenata neće doći. Sa druge strane za građane na jugu kako barikade, tako i Park mira bili su poput Berlinskog zida, veštačka prepreka integraciji nečega što smatraju jedinstvenom celinom.

⁴Tekst sporazuma dostupan na:

http://kossev.info/strana/arhiva/express_mitrovicki_zid_bice_srusen_u_nedelju_dokument_/11088

Amerike na Kosovu, Greg Delawi i specijalna predstavnice Evropske unije na Kosovu, Natalija Apostolova.

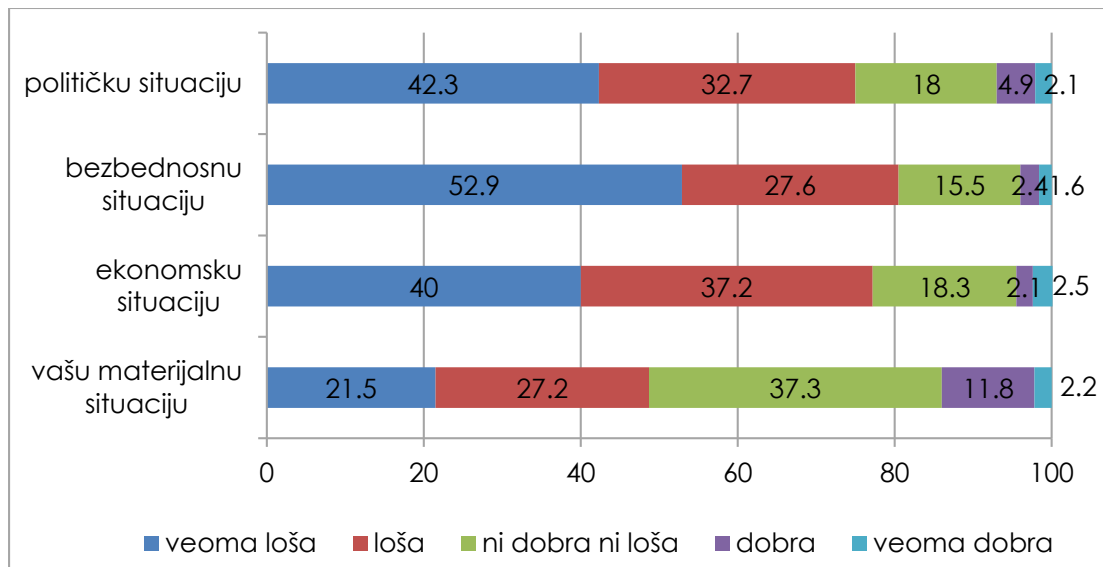
Međutim, sam sporazum od 4. februara je kao i čitav niz događaja i promena do kojih je došlo zbog sporazuma o revitalizaciji mosta bio krajnje nedemokratski, pa na primer, član 1, stav III sporazuma navodi da će Skupština opštine Severna Mitrovica odobriti projekat izgradnje pešačke zone (Municipal Assembly of Mitrovica North to approve project of pedestrianisation (as agreed by parties on 4 February) on 4 February and in line with the Brussels agreement dated August 25.2015.). Iako je tadašnji premijer, Isa Mustafa, ocenio da je sporazum od 4. februara donesen u skladu sa Ustavom i zakonima važećim na Kosovu⁵, ostaje nejasno koji to zakon dozvoljava da gradonačelnik jedne opštine i ministar u vladi odluče kako će o nekom predlogu glasati odbornici određene Skupštine opštine.

⁵http://www.kryeministri-ks.net/index.php/2009/03/repository/images/common/docs/proc/repository/docs/Strategjia_per_grumbullim_dhe_kontr_oll_te_AVL_Shaip-Final.pdf?page=2,9.6528

Rezultati istraživanja

1. Na skali od 1 do 5, gde je 1 “veoma loše” a 5“veoma dobro”, ocenite?

	Prosečna ocena
Političku situaciju na Kosovu	1,9
Bezbednosnu situaciju na Kosovu	1,7
Ekonomsku situaciju na Kosovu	1,9
Vašu materijalnu situaciju	2,5

U poređenju sa rezultatima 2016 godine, nisu uočene značajnije varijacije, pa se može oceniti da su građani jednako pesimistični i nezadovoljni opštim političko-bezbednosim i ekonomskim trendovima.

Najstariji ispitanici su najmanje zadovoljni trenutnim stanjem kada je reč o političkoj situaciji. Gotovo 85% ispitanika preko 66 godina trenutnu političku situaciju ocenjuje kao lošu. Kada je reč o mestu prebivališta, najmanje zadovoljni trenutnom političkom situacijom su ispitanici iz Zvečana, dok su, uslovno rečeno, najviše zadovoljni ispitanici iz Zubinog Potoka. Odbornik SO Zvečan, Časlav Milisavljević, ovo nezadovoljstvo građana opštine Zvečan objašnjava činjenicom da se veći deo sredstava EU, nevladinih organizacija i drugih donatorskih agencija usmeravaju u

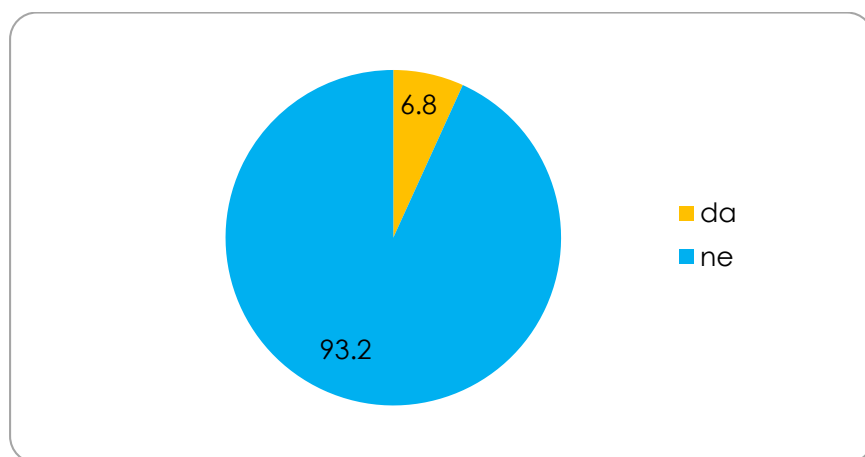
preostale tri opštine i u velikoj meri zaobilaze opštinu Zvečan. Čak 90% ispitanika iz Zvečana navodi da nije zadovoljno bezbednosnom situacijom.

Rezultate kvantitativnog dela istraživanja komentarisali su i građani na fokus grupama u sve četiri opštine, ali i pojedinci, političari, analitičari i istaknuti ljudi u zajednici kosovskih Srba.

Ispitanici fokus grupe održane u Severnoj Mitrovici smatraju da se politička situacija percipira kao loša zato što na svakodnevni život građana veliki uticaj imaju političke napetosti između Beograda i Prištine. Tako sa porastom napetosti i konfliktnog diskursa, smatraju građani, raste i osećaj nezadovoljstva. Ispitanici iz Leposavića dodaju i da česti izborni ciklusi koji se održavaju što na Kosovu, što u Srbiji, takođe stvaraju utisak političke nestabilnosti, a ispitanici u sve četiri opštine smatraju da i napetosti sa početka 2017. koje uključuju „ruski voz “ i ponovni dolazak ROSU na sever Kosova, tenzije oko zida, hapšenje Haradinaja i reakcije na sudski proces u Francuskoj takođe utiču na povećanu negativnu percepciju političke situacije.

Kada je u pitanju percepcija bezbednosne i ekonomske situacije, ona je za ispitanike fokus grupe iz Zvečana međusobno uvezana. Oni navode da su kriminal i korupcija na severu danas rasprostranjeni daleko više nego ranije, te da takve društvene pojave imaju uticaj i na prava građana da zasnuju radni odnos. Takođe, ispitanici iz Zvečana, kao i iz preostale tri opštine navode da učestali među-etnički incidenti koji su usledili odmah po otvaranju mosta dodatno zatežu među-etničke odnose i stvaraju atmosferu nesigurnosti. Ispitanici smatraju da „sve više Albanaca prelazi preko mosta i ponašaju se izazivački prema Srbima“.

2. Generalno gledano, da li se stvari na severu Kosova dvijaju u dobrom smeru?

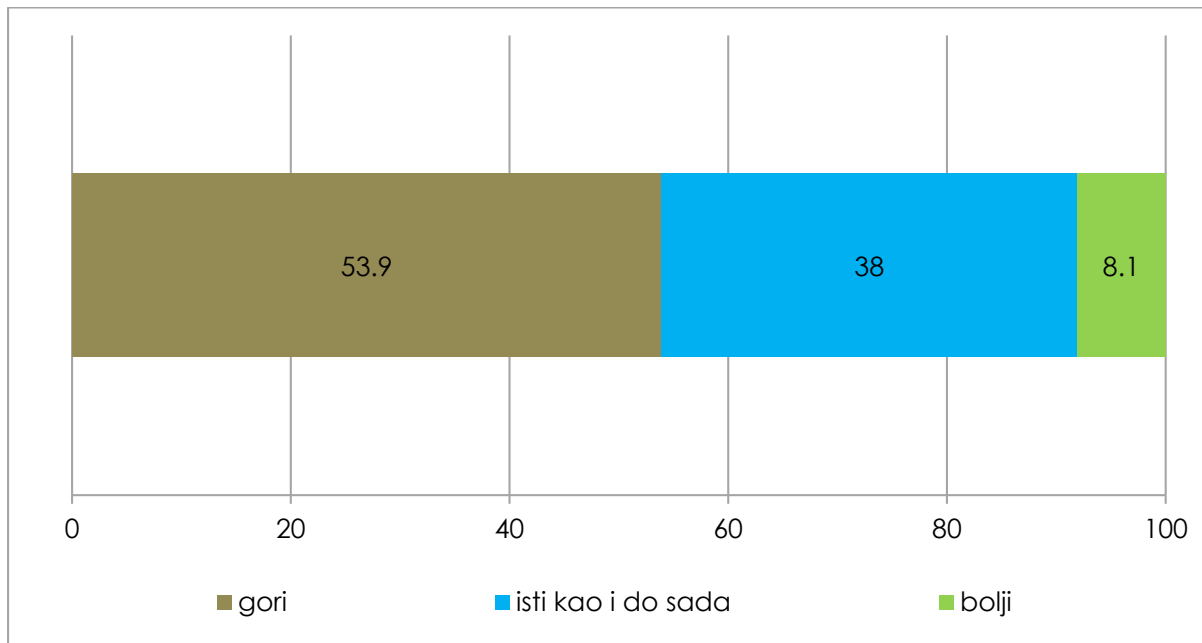
Ovo pitanje beleži negativan trend od 16,2%

Poredeći rezultate iz ovogodišnjeg i prošlogodišnjeg istraživanja, uočavamo značajne razlike u stavovima ispitanika. Dok je prošle godine 23% ispitanika smatralo da se stvari na Kosovu odvijaju u dobrom smeru, danas je taj procenat značajno manji i iznosi 6,8% ($X^2 = 77.650$). Ovaj trend se objašnjava napretkom u pravno-administrativnoj integraciji severa Kosova u ustavno-pravni sistem Kosova, procesu, koji građani severa Kosova po sopstvenoj percepciji smatraju nametnutim i neželjenim.

Komentarišući ovaj rezultat, ispitanici fokus grupe iz Zvečana naveli su da su rezultati očekivani jer se Srbi sa severa „sve više odvajaju od svoje matične države Srbije i guraju u kosovske institucije, u koje ne žele da uđu “. Deo ljudi smatra da „krizna vremena nisu prošla i da je siromaštvo veliko“, i među Srbima i među Albancima, a posebno je istaknuto i da se dogovori postignuti u Briselu, a koji se mogu smatrati afirmativnim za sprsku zajednicu, ne implementiraju već se prioritet daje onim sporazumima koji „odgovaraju albanskoj strani“. Da su veze sa Srbijom sve slabije i da se kreću u pravcu suprotnom od očekivanog smatraju i ispitanici fokus grupe iz Leposavića. Ispitanici iz Leposavića su porast nezadovoljstva pokušali i da objasne činjenicom da je u vreme kada su ispitanici odgovarali na anketu (maja 2017) počela i implementacija sporazuma o Telekomu. Ovo je jedan od retkih sporazuma koji je uticao na gotovo svakog građanina u četiri severne opštine i zadao im popriličan broj administrativnih problema. Prema Nusretu Hodži, zameniku ministra pravde Kosova, glavni uzrok pesimizmu građana je nedostatak poverenja u svoje izabrane predstavnike kako na lokalnom tako i na centralnom nivou vlasti. Takođe, najnovije promene na terenu koje su proistekle iz Briselskog sporazuma (dokumenta, telekomunikacije) značajno doprinose ovakvoj percepciji građana, posebno imajući u vidu to da se većina građana ne slaže sa ovim promenama, smatra Hodža. On dodaje da je rešenje za ovo „mlada, edukovana krv u političkom životu Srba na severu“, koja će raditi mnogo stručnije i transparentnije kako bi izgradili poverenje između institucija i građana, a sve sa ciljem lakše i bezbolnije adaptacije na promene koje se događaju.

S druge strane odbornik SO Severna Mitrovica i novoizabrani poslanik Srpske liste u Skupštini Kosova, Igor Simić, smatra da su ljudi imali realna očekivanja kad je u pitanju njihov položaj na Kosovu i njegovo unapređenje, te da je glavni uzrok povećanog nezadovoljstva građana činjenica da se neki dogovori postignuti u Briselu nisu implementirali. Od celokupnog Briselskog sporazuma ostalo je da se implementira ono što je trebalo da donese najviše koristi srpskoj zajednici koja tu živi - ZSO. S obzirom na to da do njenog formiranja ne dolazi, normalno je da se beleži ovakav pad poverenja građana i stvaranja tog negativnog trenda, smatra Simić.

3. Po vašem mišljenju, život za Srbe na Kosovu za tri godine biće?

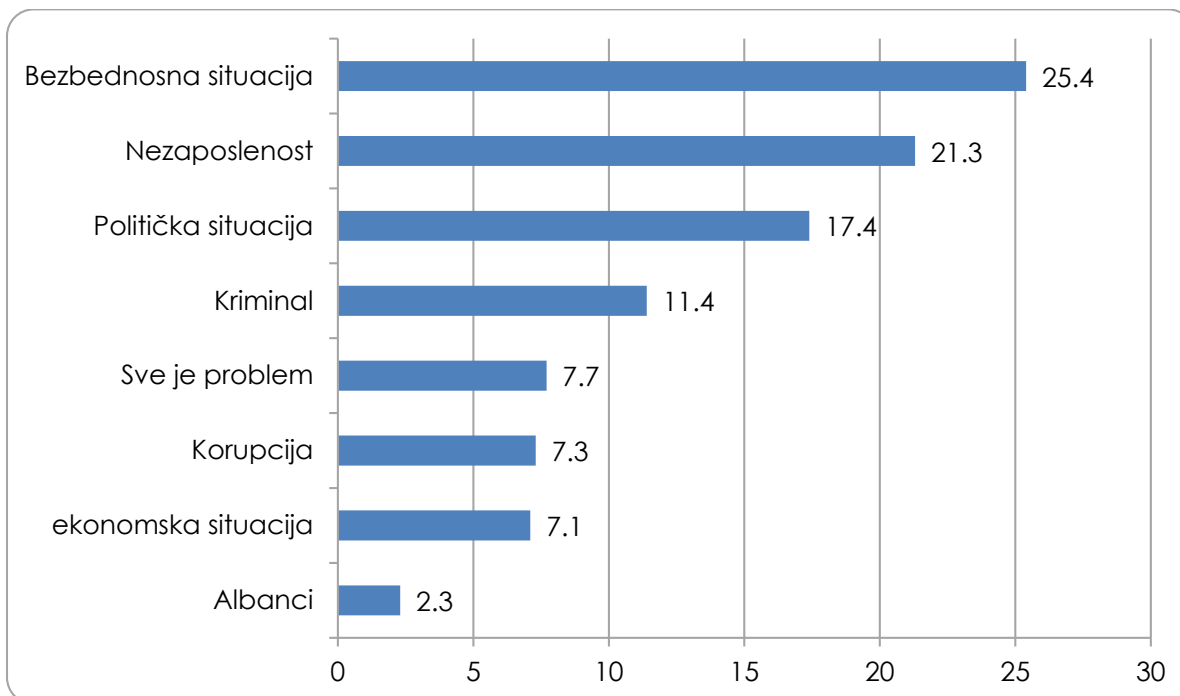

Ovo pitanje beleži negativan trend od 19,2%

Najmanje optimizma imaju ispitanici najmlađe generacije dok najviše optimizma imaju ispitanici starosne grupe preko 66 godina. Takođe, postoje značajne razlike u odnosu na istraživanje od prošle godine kada je 34,7% ispitanika smatralo da će život na Kosovu za tri godine biti gori ($X^2 = 56.595$).

Ovakvi rezultati se tumače lošim položajem mladih, velikom nezaposlenošću i opštim osećajem nedostatka perspektive za mlade ljude na Kosovu. Pored toga učesnici fokus grupe u Leposaviću ovo nezadovoljstvo pripisuju nametnutoj i ubrzanoj integraciji koja, kako smatraju, ima neizvestan ishod, posebno kada je reč o budućnosti zdravstvenog i obrazovnog sistema koji još uvek funkcionišu u srpskom sistemu. Isto tako, formiranje ZSO se i dalje odlaže, a s druge strane, stvara utisak da se pruža previše ustupaka strani kosovskih Albanaca u Briselu.

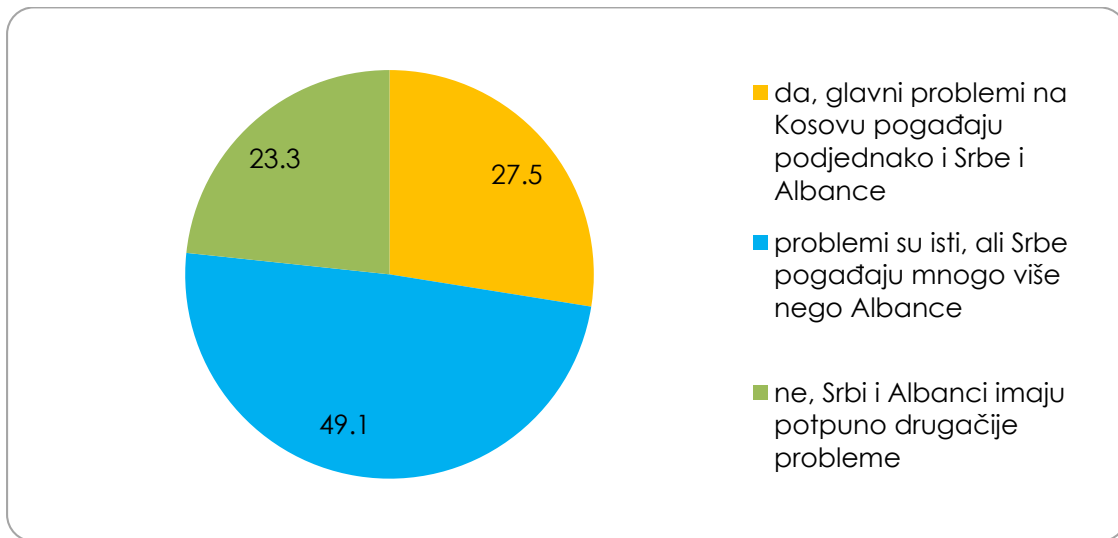
4. Šta je po Vašem mišljenju najveći problem na severu Kosova?

Ispitanici različitog nivoa obrazovanja imaju i različitu percepciju glavnih problema na Kosovu. Za ispitanike sa osnovnom školom najveći problem je nestabilna politička situacija, dok je za ispitanike sa višim stepenom obrazovanja najveći problem bezbednosna situacija.

U odnosu na prethodnu godinu, jedina izmena u redosledu izlistanih problema desila se na prva dva mesta. Tako je ove godine za građane bezbednosna situacija veći problem nego nezaposlenost. Najverovatniji povod za ovakvu izmenu rezultata jeste povećani broj među-etničkih incidenata neposredno u ili u okolini pešačke zone. Prema podacima Kosovske policije koji su dostavljeni nevladinoj organizaciji AKTIV, samo u pešačkoj zoni je od aprila do 04.08.2017 dokumentovano 11 slučajeva fizičkih napada u kojima su učestvovali Srbi i Albanci.

5. Da li glavni problemi na Kosovu pogađaju podjednako Srbe i Albance?

Posmatrano u korelaciji sa prethodnim pitanjem, u kom su bezbednost i nezaposlenost od građana prepoznati kao najveći problem na severu Kosova, sasvim je sigurno da oni jednako pogađaju sve zajednice na Kosovu. Međutim, kosovska vlada je poslednjih godina donela niz odluka koje su proizvele ozbiljne posledice za pripadnike nevećinskih zajednica na Kosovu, posebno srpske ili zajednica koje se obrazuju na srpskom jeziku, poput goranske i romske. Pored toga, potrebe kosovskih Srba razlikuju se od potreba većinske zajednice, i razlike jasno se ističu već na nivou jezika i prvog kontakta sa institucijama. Ovime se i tumači percepcija da se srpska zajednica na Kosovu suočava sa više problema u odnosu na većinsku zajednicu.

Odlukom od septembra 2015. Vlada Kosova je uvela „recipročne mere“ kao odgovor na odluku vlade Srbije o zabrani uvoza udžbenika namenjenih učenicima albanske nacionalnosti u Bujanovcu, Preševu i Medveđi, i time efektivno zabranila uvoz⁶ školskih materijala na srpskom jeziku na Kosovo. Ovim postupkom, ugroženo je pravo na obrazovanje Srba, Roma, Goranaca i drugih zajednica koje pohađaju školu na srpskom jeziku i u isto vreme prekršen član 12, paragraf 2 Zakona o obrazovanju u opštinama⁷ kojim se definiše da: „Škole u kojima se predaje na srpskom jeziku mogu koristiti nastavni program i udžbenike koje izdaje Ministarstvo prosvete Republike Srbije, uz obaveštenje dostavljeno Ministarstvu za obrazovanje, nauku i tehnologiju Republike Kosovo.“ Kao efekat ovakve odluke, škole koje nastavu na Kosovu organizuju na srpskom jeziku godinama unazad imaju poteškoća u organizovanju nastave, pošiljke knjiga za decu iz socijalno ugroženih kategorija redovno kasne, testovi za prijemni ispit se školama ispostavljaju „alternativnim putevima“, testovi za školska takmičenja iz pojedinih

⁶Opštirnije o problem u publikaciji „Politizacija ljudskih prava: obrazovanje na srpskom jeziku na Kosovu“ (2017), NGO AKTIV, dostupno na: <http://ngoaktiv.org/uploads/files/Politizacija%20ljudskih%20prava%201.pdf>

⁷Zakon dostupan na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/liqjet/2008_03-L068_sr.pdf

predmeta se ne dostavljaju uopšte pa se opštinska takmičenja ni ne organizuju zbog čega učenici i učenice koji nastavu pohađaju na srpskom jeziku na Kosovu ne mogu da se kvalifikuju za takmičenja u znanju sa svojim vršnjacima na regionalnim takmičenjima osnovaca i srednjoškolaca u Srbiji, kasne pošiljke sa svedočanstvima i đačkim knjižicama koje takođe ulaze na Kosovo „alternativnim putevima“ itd.

Pored odluke o zabrani uvoza školskog materijala na srpskom jeziku na Kosovo, Kosovska vlada je maja 2017. Donela i odluku o zabrani ulaza/izlaza na teritoriju Kosova sa pasošima koordinacione uprave⁸. Pasoši koordinacione uprave su pasoši koje Srbija izdaje svojim državljanima koji imaju prebivalište na Kosovu i koji za razliku od ostalih srpskih pasoša nisu oslobođeni obaveze izdavanja vize za zemlje Šengena. Kosovska vlada osporava validnost ovih dokumenata uprkos činjenici da član 3 kosovskog Zakona o državljanstvu⁹ dozvoljava mogućnost višestrukog državljanstva svim državljanima Kosova. Isto tako, nepriznavanjem brakova sklopljenim pred srpskim institucijama na Kosovu (uprkos činjenici da na severnom Kosovu još uvek nisu oformljene Kancelarije za civilni status koje bi sprovodile venčanja u kosovskom sistemu) onemogućava se državljanima okolnih zemalja koji su se na Kosovo preselili nakon stupanja u brak da ostvare pravo na državljanstvo i dokumenta koje izdaje Kosovo. Jasno je da ukoliko pojedinac ne može da ostvari pravo na državljanstvo, ne može ni da ostvari pravo na ličnu kartu (pa ni pasoš ili vozačku dozvolu) validnu na Kosovu, a jedini preostali dokumenti koje ima, srpska dokumenta, kosovska vlada proglašava nevladinim. Ovakvom akcijom stvaraju se osobe bez papira, onemogućene da na legalan način uđu ili izađu sa Kosova.

Prema podacima kosovskog Ministarstva unutrašnjih poslova dostavljenih nevladinoj organizaciji AKTIV, do dana 8.8.2017., ovo ministarstvo je izdalo 33,986 ličnih karata, 2,586 pasoša i svega 1,464 vozačkih dozvola građanima severnih opština, sa sledećom distribucijom po opštinama:

	Lična karta	Pasoš	Vozačka dozvola
Severna Mitrovica	12,407	1,104	645
Leposavić	10,100	380	234
Zubin Potok	5,507	667	363
Zvečan	5,972	435	222
Ukupno	33,986	2,586	1,464

⁸ Andric, M i Bailey, F, "Documented yet 'invalid': Kosovo Serbs barred from traveling with their Serbian documents", dostupno na: <http://prishtinainsight.com/documented-yet-invalid-mag/>

⁹Zakondostupan na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/liqjet/Zakon%20o%20drzavljanstvu%20Kosova.pdf>

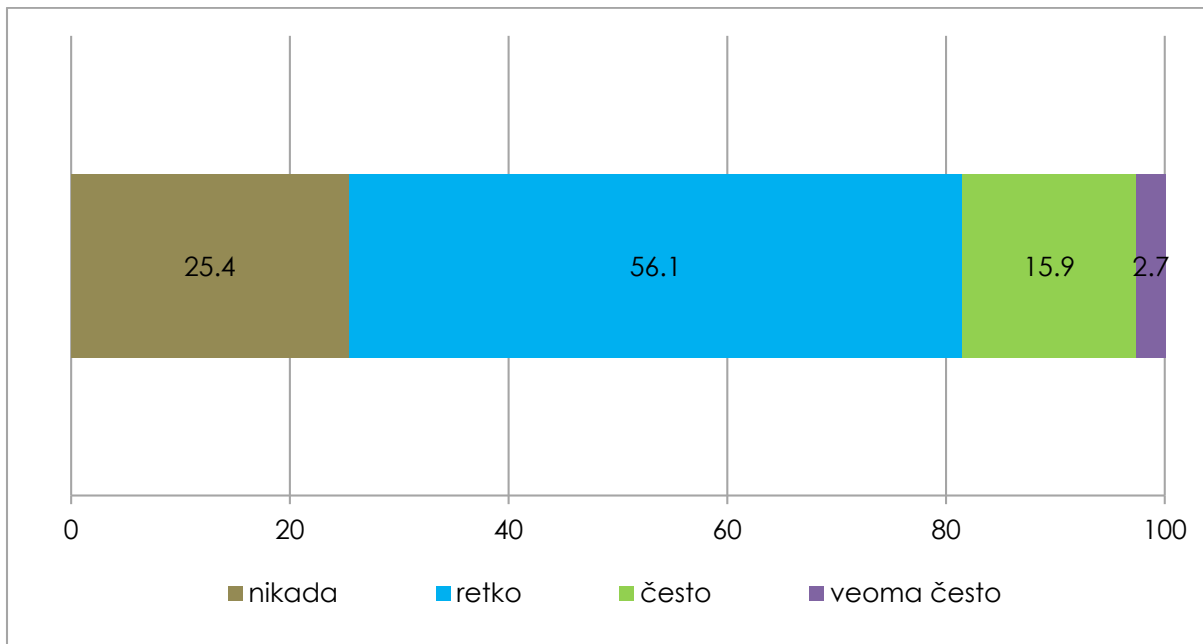
Posedovanje identifikacionih i putnih dokumenata izdatih od strane kosovske vlade preduslov su za implementaciju gotovo svih sporazuma postignutih u Briselu, ali i pored toga, jednak pristup tim dokumentima nije omogućen svima koji žive na Kosovu. Tako se bez kosovske lične karte ne može verifikovati diploma stečena na Univerzitetu u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici koji je jedina obrazovna ustanova ovog nivoa koja na organizuje nastavu na srpskom jeziku, ili se registrovati novi broj u mtsd.o.o. firmi, ili registrovati auto na Kosovu. Najzad, iako je do sada bilo dozvoljeno glasati na Kosovu sa ličnom kartom koju izdaje Srbija za svoje državljane sa prebivalištem na Kosovu, ukoliko dođe do obustave ove prakse i glasanje bude bilo dozvoljeno samo sa ličnim kartama koje izdaje Kosovo, neće svi koji treba da imaju pravo na glas zaista i biti u mogućnosti da glasaju na Kosovu.

Do ponavljanja problem sa dokumentima koje Srbija izdaje za svoje državljane sa prebivalištem na Kosovu došlo je juna 2017. kada je zaplenjeno, a potom vraćeno u Srbiju preko 900 zdravstvenih knjižica¹⁰ koje izdaje Republički fond za zdravstveno osiguranje Srbije. Na Kosovu i dalje funkcionišu zdravstvene institucije koje rade u pravno-administrativnom sistemu Srbije i u njima je moguće ostvariti pravo na lečenje za sve one koji su osigurani u Republičkom fondu za zdravstveno osiguranje. Svi radnici srpskih javnih institucija na Kosovu (opštine, škole, zdravstveni radnici i radnici javnih preduzeća), ali i njihova deca stara do 25 godina (ukoliko su nezaposlena lica) su osigurana u ovom fondu.

Usled ovih, ali i brojnih drugih pojava kakve su nepoštovanje prava srpskog kao zvaničnog jezika na Kosovu, neispunjavanje kvota zaposlenih koji dolaze iz nevećinskih zajednica, itd., 23,3% građana smatra da Srbi i Albanci imaju potpuno drugačije probleme, a 49,11% smatra da problemi koje Srbi i Albanci dele ipak više pogađaju Srbe.

¹⁰ Radio KIM, „Kosovskapolicijaoduzelasrpskezdavstveneknjizice“, dostupno na: <http://www.radiokim.net/vesti/drustvo/kosovska-policija-oduzela-srpske-zdavstvene-knjizice.html>

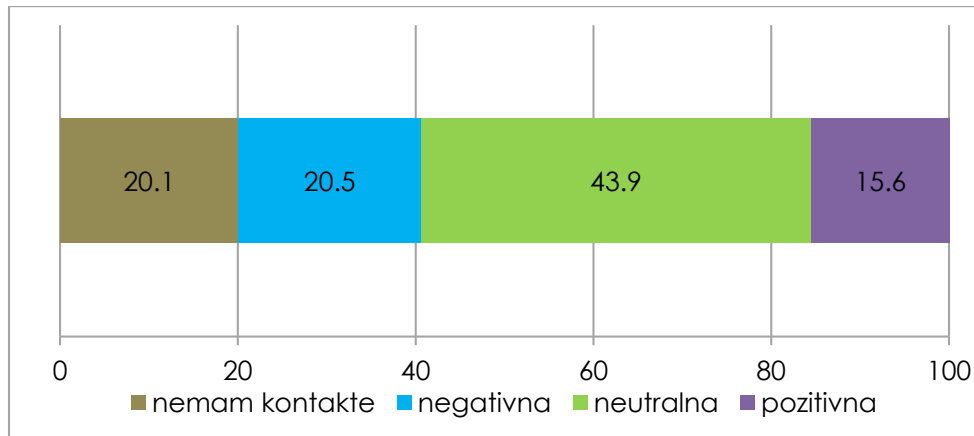
6. Koliko često odlazite u sredine u kojima su Albanci većina?

U sredine u kojima su Albanci većina, najređe odlaze ispitanici iz opštine Zvečan, a najčešće ispitanici iz Severne Mitrovice. Takođe, učestalost odlaska u sredine u kojima su Albanci većina, povezana je i sa stepenom obrazovanja ispitanika, jer analize pokazuju da najmanje odlaze ispitanici sa osnovnom školom (8,6%), dok najviše odlaze ispitanici sa fakultetom (21,6%). I gotovo dve decenije nakon sukoba, jedine samostalno inicirane veze između Srba i Albanaca ostaju one koje su zasnovane na ekonomskim interesu, zato su najčešći razlozi zašto ljudi iz severnih opština odlaze na jug zapravo kupovina, poslovni sastanci ili administrativne obaveze prema poreskoj administraciji ili nekoj od centralnih institucija. Prema rezultatima istraživanja o percepciji slobode kretanja¹¹ koje je nevladina organizacija AKTIV sproveda marta 2016, najčešći razlozi zbog kojih stanovnici većinski srpskih severnih opština odlaze u sredine sa većinskom albanskom populacijom je kupovina (srednja ocena 3,10 na skali od 1-5), zatim administrativne potrebe - radi prijave poreza, vađenja ličnih dokumenata i viza (2,29), zatim slede poslovni sastanci (2,04), privatne posete (2,02), razonoda (1,86) i na kraju stalno zaposlenje (1,76).

¹¹ "Percepcija i realnost: sloboda kretanja na Kosovu", (2016), NGO AKTIV, dostupno na: [http://ngoaktiv.org/uploads/files/Istrazivanje%20-%20sloboda%20kretanja%20\(1\).pdf](http://ngoaktiv.org/uploads/files/Istrazivanje%20-%20sloboda%20kretanja%20(1).pdf)

7. Vaša iskustva iz ličnih kontakata sa Albancima su uglavnom:

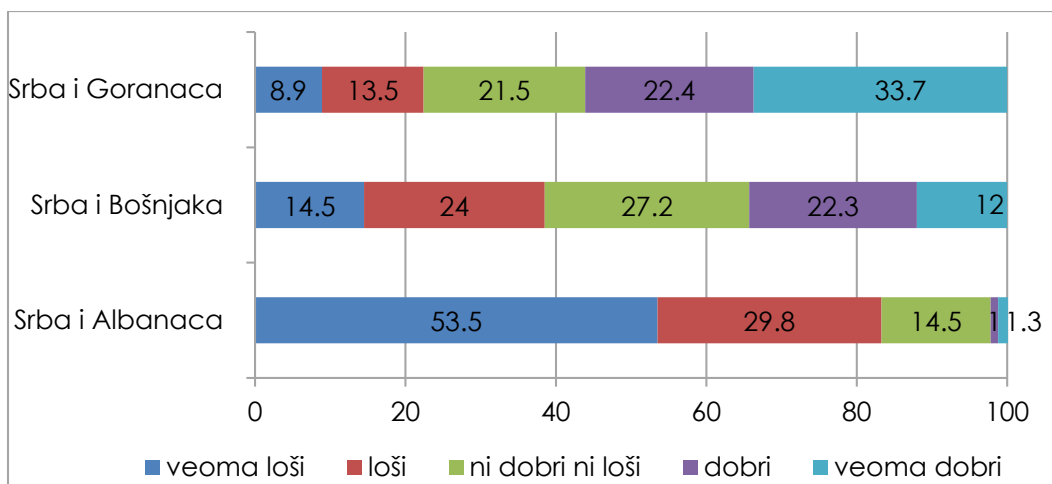

Činjenica da se izmene u odgovorima na ovo pitanje u odnosu na prošlu godinu mere u promilima, pokazuje nam da su među-etnički odnosi ušli u period stagnacije. Ovakvi rezultati su i solidni indikatori da je neophodno primeniti pristup projektima pomirenja. Limitirani rezultati takvih projekata su posledica nestruktuiranog pristupa njihovih nosioca ali i uticaja dominantnog javnog diskursa između etničkih zajednica koji i dalje ostaje zapaljiv i konfliktni. Rezultate ovog pitanja biće ključno tumačiti naredne godine i to u kontekstu vladine Komisije za istinu i pomirenje¹² i efekata njenog rada. Zanimljivo je i da se opšti utisak o pogoršanoj bezbednosnoj situaciji nije odrazio i na percepciju među-etničkih odnosa.

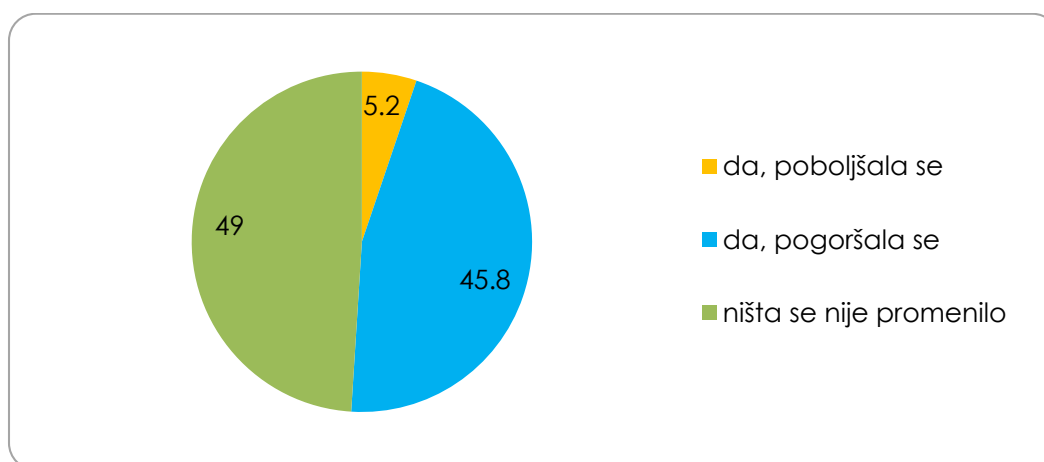
8. Ocenite stanje trenutnih među-etničkih odnosa između zajednica na Kosovu na skali od 1 do 5, gde je 1 “izuzetno loši”, a 5 “odlični”:

	Prosečna ocena
Srba i Goranaca	3,6
Srba i Bošnjaka	2,9
Srba i Albanaca	1,67

¹²http://kossev.info/strana/arhiva/drugi_sastanak_tacijeve_komisije_za_istinu_i_pomirenje_/11296

9. Da li se ekonomska situacija na severu Kosova promenila u poslednjih godinu dana?

Ovo pitanje beleži negativan trend od 17,5%

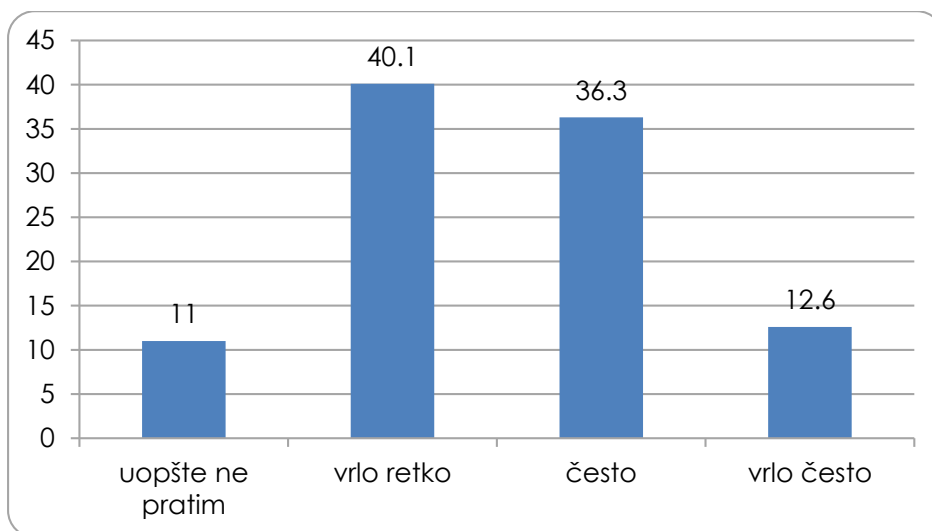
Istraživanje pokazuje da postoji značajna promena kada je reč o percepciji ekonomske situacije u odnosu na prošlogodišnje istraživanje. Prošle godine je 28,3% ispitanika smatralo da se ekonomska situacija pogoršala, dok ovogodišnje istraživanje pokazuje da čak 45,8% ispitanika smatra da se ekonomska situacija pogoršala (X2 = 64.697).

Učesnici fokus grupe u Leposaviću navode da je razlog za ovakvu percepciju nepostojanje razvijenih biznisa, smanjenje donatorske pomoći i nepotizam u zapošljavanju, kao praksa koje se povećala u izbornim periodima. Takođe, učesnici

fokus grupa u sve četiri opštine naveli su i da je u poslednjih 7-8 godina kupovna moć građana ostala ista, dok cene rastu. Sa građanima se slaže i Nusret Hodža, zamenik ministra pravde koji kaže da na čitavom Kosovu, ne izuzimajući i sever ne postoji jasna vizija ekonomskog razvoja. On dodaje i da je određeni broj ljudi ostao bez posla nakon integracije, a da u isto vreme, čak i oni integrisani ostaju bez posla u kosovskim institucijama nakon isteka inicijalnih ugovora koje su potpisali sa kosovskom vladom. Sličnog mišljenja je i lokalni novinar, Željko Tvrdišić koji je naveo da pored gubljenja radnih mesta, mnogim radnicima se plate snižavaju i kao primer naveo radnike bivšeg Telekomu Srbije, sada firme mtsd.o.o.

S druge strane, odbornik SO Severna Mitrovica, Igor Simić, kaže da su međunarodne organizacije, NVO-e i vlada Srbije više angažovani poslednjih godina i da je ekonomska aktivnost življa nego što je bila do sada. Simić podseća da postoji veliki broj projekata kojima se daju podsticajna sredstva kakvih nije bilo u prethodnom periodu, a NVO su vrlo aktivne, analiziraju probleme i daju smernice. Takođe, Simić je saopštio da je opština Severna Mitrovica je raspisala konkurs za 168 radnih mesta¹³ i je naglasio da osobe koje ne rade u nekoj srpskoj instituciji a rade u kosovskoj se vode kao nezaposlene, ali takva lica ipak rade i zarađuju. Ista je situacija i sa privatnim sektorom, koji zapošljava nekoliko hiljada ljudi.

10. Koliko često pratite politička dešavanja?

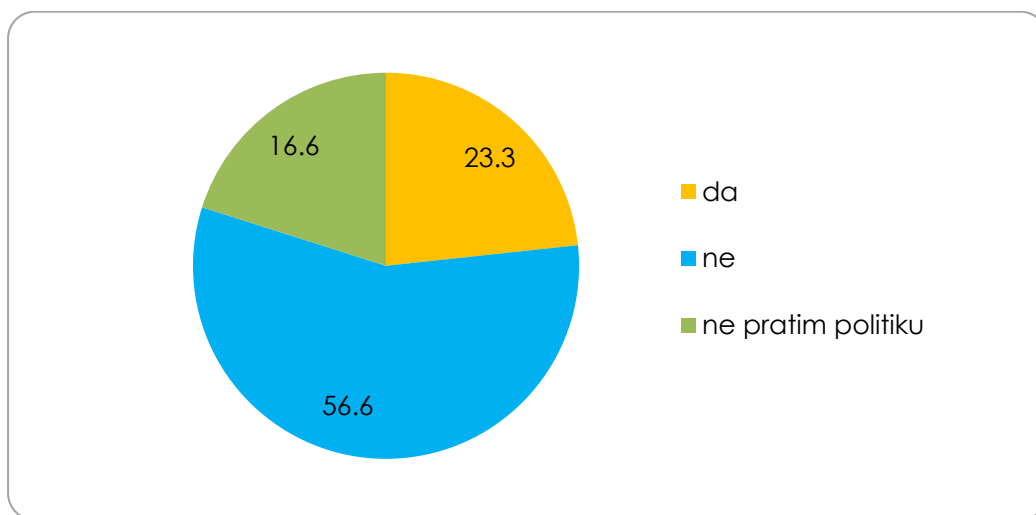

Gotovo polovina ispitanika politička dešavanja prati često ili vrlo često što ukazuje na ogroman uticaj koji politika ima na svakodnevni život Srba u opštinama u kojima smo sprovodili istraživanje. Od 2011. U Briselu se razgovara o tome kako će

¹³KoSSev, Opština Severna Mitrovica: raspisankonkursza 168 radnihmesta, dostupno na: http://gradjanskastrana.kossev.info/strana/arhiva/opstina_severna_mitrovica_raspisan_konkurs_za_168_radnih_mesta/1927

stanovnici ove četiri opštine, ali i čitavog Kosova putovati, gde će raditi, pod kojim uslovima će otići u penziju, koju mrežu i telefonski broj koristiti, kako će glasati. Pojedine detalje o ovim dogovorima koji ponekima gotovo svaku sferu života izmene, građani mogu dobiti samo iz šturih medijskih izveštaja koji se baziraju na isto takvim izjavama pregovarača. Zato je i politička svest kosovskih Srba na visokom nivou, što se nažalost ne odražava i u pluralizmu političkih opcija među političkim predstavnicima kosovskih Srba.

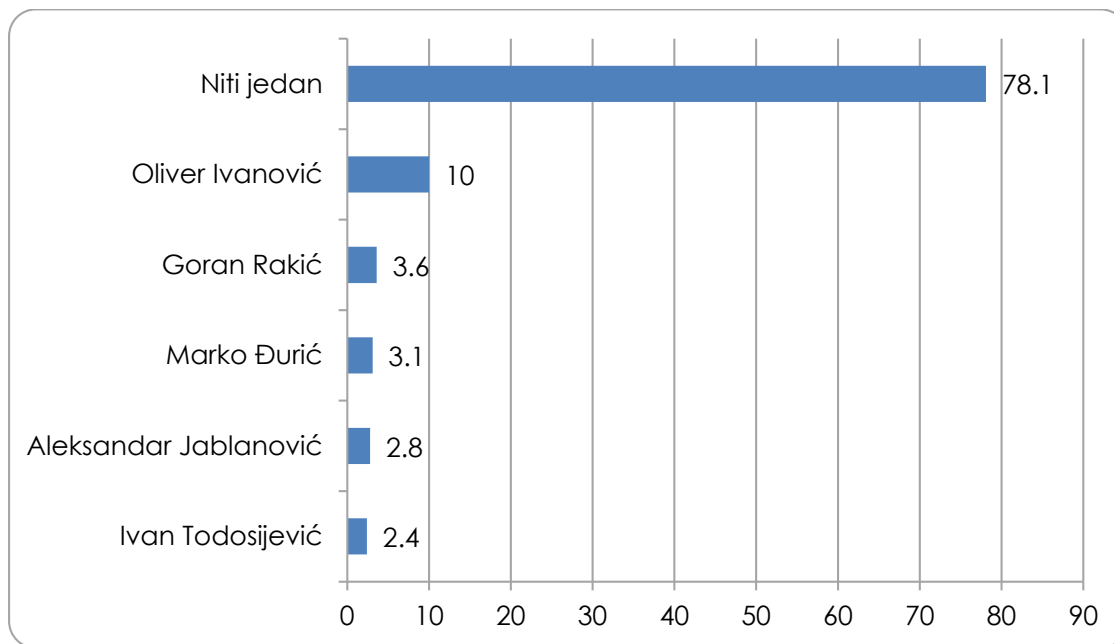
11. Da li postoje političari na Kosovu kojima verujete?

Ovo pitanje beleži negativan trend od 4.6%

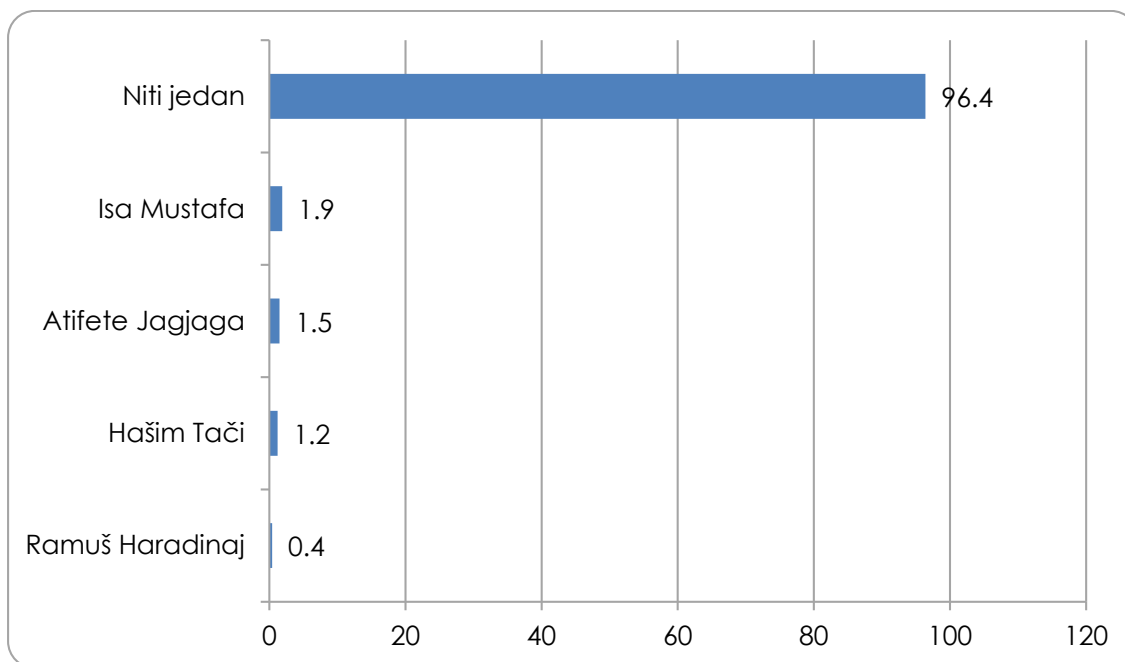
Možemo videti da sa porastom godina raste i poverenje u političare. Dok procenat mladih koji veruje političarima iznosi svega 11%, kod najstarije populacije taj procenat iznosi oko 35%. Slična je situacija i sa obrazovanjem. Prema ovoj varijabli, političarima najviše veruju ispitanici koji imaju najviše završenu osnovnu školu, dok najmanje poverenja imaju ispitanici sa završenim fakultetom. Blagi porast tj. pozitivni trend u poverenju u političke lidere tumači se, prema autorima ovog istraživanja i ispitanicima fokus grupa, smanjenjem otpora sprske zajednice na Kosovu za političko delovanje unutar kosovskog sistema, tj. smanjenjem društvene osude i stigme u vezi političke afirmacije na političkoj sceni na Kosovu.

12. Kom srpskom političaru na Kosovu najviše verujete?

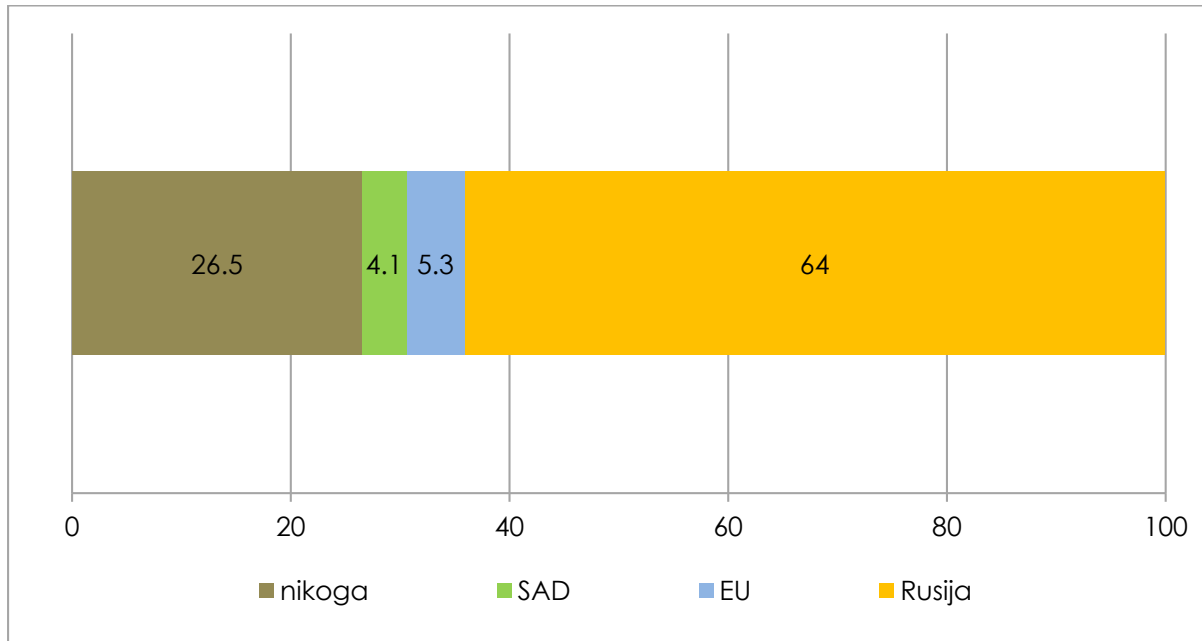
Ovo pitanje je bilo otvorenog tipa i odgovore su dopisivali sami ispitanici.

13. Kom albanskom političaru na Kosovu najviše verujete?

Ovo pitanje je bilo otvorenog tipa i odgovore su dopisivali sami ispitanici.

14. Srbi sa Kosova bi u spoljnoj politici i lobiranju najviše trebalo da se oslanjaju na

**Negativan trend beleže svi odgovori:
Rusija (11,5%), EU (12%) i SAD (1,3%)**

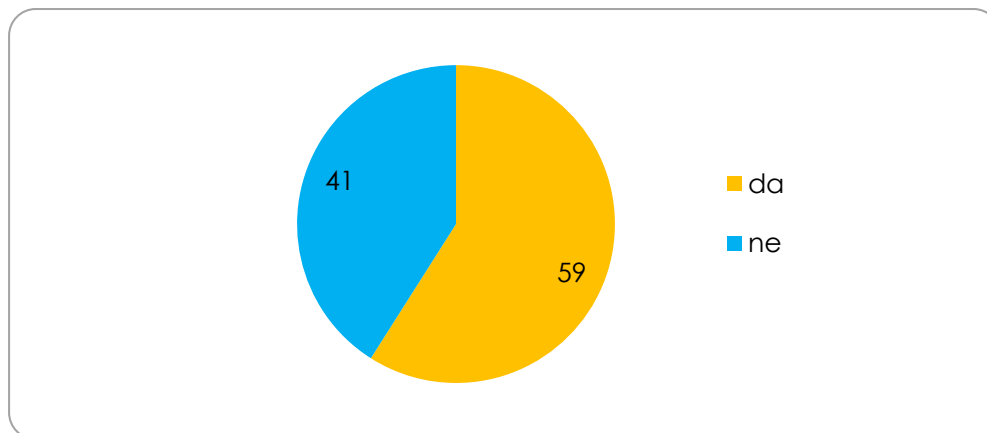
Dok je prošlogodišnje istraživanje pokazalo da 17% ispitanika smatra da bi u lobiranju za interese Srba na Kosovu oni trebalo da se oslanjaju na EU, za godinu dana taj procenat je značajno opao, tako da danas svega 5% ispitanika smatra da bi u spoljnoj politici trebalo više da se oslanjamo na EU ($X^2 = 165.460$).

Kako građani Zvečana navode, Evropska unija loše tretira Srbiju, pred nju stavlja mnogobrojne uslove koje ona često ne može da ispuni, a takođe je i naklonjena Prištini u procesu pregovora u Briselu. Oni takođe smatraju da je Brexit dokaz da u Evropskoj uniji ima mnogo više problema nego što to spolja izgleda što dovodi u pitanje njen kapacitet da obezbedi stabilnost koja će biti održiva.

Slično mišljenje dele i građani Severne Mitrovice koji navode da kada je reč o EU, 23 država članica priznaje nezavisnost Kosova te samim tim ne čudi što među stanovništvom na severu postoji negativna konotacija kad god se spomene EU. To što ove godine svega 5% ispitanika smatra da bi u spoljnoj politici trebalo više da se oslanjamo na EU, može se pripisati vladajućem mišljenju da je u pregovorima između Beograda i Prištine, EU pristrasna i da se najčešće svrstava na stranu Prištine. Kako godine prolaze, briselski dijalog ne daje nikakve vidljive rezultate, proces pridruživanja Srbije EU je spor, problem vizne liberalizacije za imaoce pasoša koje Srbija izdaje za

svoje građane sa prebivalištem na Kosovu još uvek nije rešen, sve to utiče na građane koji sve manje vide EU kao nekog na koga se treba osloniti u spoljnoj politici.

15. Da li posedujete lična dokumenta izdata od strane kosovskih institucija?

Duplo više starijih ispitanika (84%) ima dokumenata izdata od strane kosovskih institucija, u odnosu na mlađe ispitanike (40%). Ovo pitanje postavljamo građanima četiri severne opštine već treću godinu zaredom i jako je teško uočiti bilo kakav trend. 2015., kada je NVO AKTIV po prvi put sprovedo ovo istraživanje¹⁴, 52,7% građana je reklo da poseduje dokumenta izdata od strane kosovskih institucija, 2016., taj procenat je porastao na 65,4%¹⁵, dok ove godine iznosi 59%. I premda su male varijacije razumljive jer nije moguće ispitati svake godine istih 800 osoba, ovi rezultati jesu zbunjujući jer je više puta u toku 2016. i 2017. bilo saopštenja lokalnih samouprava u kojima se govorilo o povećanom broju zahteva građana sa lična dokumenta¹⁶. Jedno od mogućih objašnjenja je da je ova stagnacija rezultat "pooštrenih procedura" kosovske vlade kojima ili onemogućavaju ili otežavaju pristup identifikacionim dokumentima ljudima koji nemaju UNMIK registraciju, raseljena su lica ili deca raseljenih lica ili su pak supružnici kosovskih državljana koji nisu rođeni na Kosovu, ali ovde žive i rade nakon što su stupili u brak sa ljudima sa Kosova. Drugim rečima, povećani broj zahteva za dokumentima ne znači i da je više ljudi zaista došlo do dokumenata, o čemu je i bilo reči ranije u ovom tekstu.

¹⁴ "Stavovi građana na severnom Kosovu", (2015), NGO AKTIV, dostupno na:

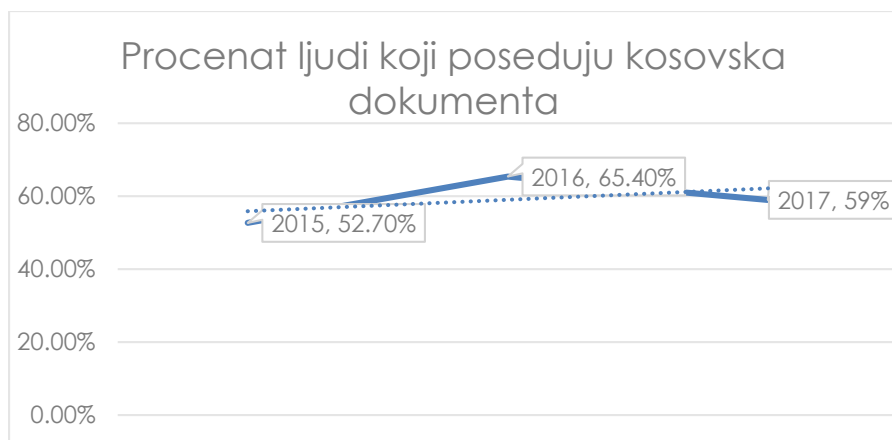
http://ngoaktiv.org/uploads/files/Stavovi%20gra_ana%20na%20severu%20%20Kosova.pdf

¹⁵ "Analiza trendova: Stavovi građana na severu Kosova", (2016), NGO AKTIV, dostupno na:

[http://ngoaktiv.org/uploads/files/Analiza%20trendova%20draft%20\(1\).pdf](http://ngoaktiv.org/uploads/files/Analiza%20trendova%20draft%20(1).pdf)

¹⁶ KoSSev, 18.10.2016., "Preko 26.000 Srba sa severa imaju kosovska dokumenta", dostupno na:

http://kossev.info/strana/arhiva/preko_26_hiljada_srba_sa_severa_imaju_kosovska_dokumenta/10051

Proceniti broj stanovnika u četiri severne opštine je teško jer je poslednji cenzus u ovim opštinama sproveden 1991., a raspoloživi izvori se znatno razlikuju u procenama. Na primer, ukoliko se zvanična brojka od 33,969 izdatih identifikacionih dokumenata u četiri severne opštine uporedi sa projekcijom Kosovske agencije za statistiku u ovim opštinama, dobije se procenat od 85% ljudi koji poseduju dokumenta (i svega 5,500 hiljada lica koja ili ne poseduju dokumenta, ili nisu punoletna). Iako, među brojkom od 33,986 izdatih kosovskih ličnih karata sasvim sigurno ima ljudi i koji ne žive u ovim opštinama već su raseljeni, opet se čini da je projekcija KAS nerealna. U poređenju sa procenama populacije OSCE-a, 42,5% stanovništva poseduje dokumenta izdata od strane kosovske vlade.

	Popis ¹⁷ 1991.	OSCE opštinski profili 2015	Kosovska agencija za statistiku 2014 ¹⁸	Broj glasača upisanih u birački spisak ¹⁹ 2017	Broj učenika ²⁰ 2016
Severna Mitrovica	-	29,460 ²¹	12,173	22,630	
Zubin Potok	8,479	15,200 ²²	13,515	8,362	
Leposavić	16,395	18,600 ²³	6,537	18,013	
Zvečan	10,030	16,650 ²⁴	7,341	9,059	
Ukupno:	34,904 (bez Mitrovice)	79,910	39,566	58,064	14,159

¹⁷<https://www.osce.org/kosovo/75450?download=true>

¹⁸http://askdata.rks.gov.net/PXWeb/pxweb/en/askdata/askdata_09%20Population_Population%20Structure/Estimated%20data%20by%20municipality%202012-2014.px/?rid=1d14f9f7-c39d-4241-b050-91a21a8917a5

¹⁹http://www.kaz-ks.org/Uploads/Documents/6.%20Statistikat%20sipas%20Komunave%20-%20Statistics%20by%20Municipality_yuxfvzurs.pdf

²⁰Broj učenika u srednjim i osnovnim školama opštinske uprave Kosovska Mitrovica, prema podacima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije dostavljenih nevladinoj organizaciji AKTIV novembra 2016.

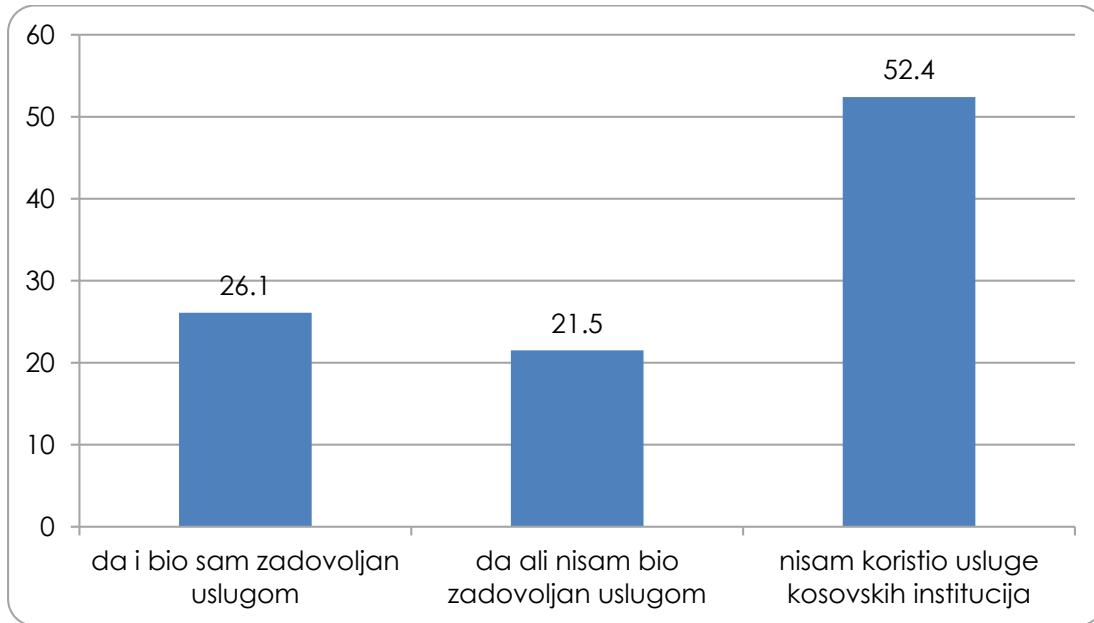
²¹<http://www.osce.org/kosovo/122119?download=true>

²²<http://www.osce.org/kosovo/13135?download=true>

²³<http://www.osce.org/kosovo/13120?download=true>

²⁴<http://www.osce.org/kosovo/13136?download=true>

16. Da li ste koristili usluge kosovskih institucija?

Ni ovo pitanje, kao ni prethodno ne beleži bitnu razliku u rezultatima u odnosu na prethodnu. Tako je 2015. 55% građana reklo da nisu koristili usluge kosovskih institucija, 2016., taj procenat je iznosio 49,2%. Jedan od razloga zašto nije došlo do povećanja broja ljudi koji su se koristili uslugama kosovskih institucija je možda i činjenica da od 2013., kada su prve kosovske institucije i osnovane na severu Kosova, nije došlo do formiranja novih institucija. Tako opštine na severu i dalje nemaju oformljena sva opštinska odeljenja u kosovskom sistemu, sud i dalje ne funkcioniše u punom kapacitetu i nema kancelarije u ovim opštinama čime se znatno ograničava i rad policije i poreske uprave.

17. Na skali od 1 do 5, ocenite koliko ste zadovoljni učinkom sledećih institucija.

Vlada Srbije	2.6
Kancelarija za Kosovo i Metohiju	2.5
Privremeni organi lokalne samouprave	2.5
Četiri novoformirane kosovske opštine na severu	2.4
KFOR	2.4
Kosovska policija	2.1
UNMIK	2.2
Srpski poslanici u Skupštini Kosova	1.8
Srpski ministri u Vladi Kosova	1.8
Kancelarija EU na Kosovu	1.9
EULEX	1.7
Vlada Kosova	1.6

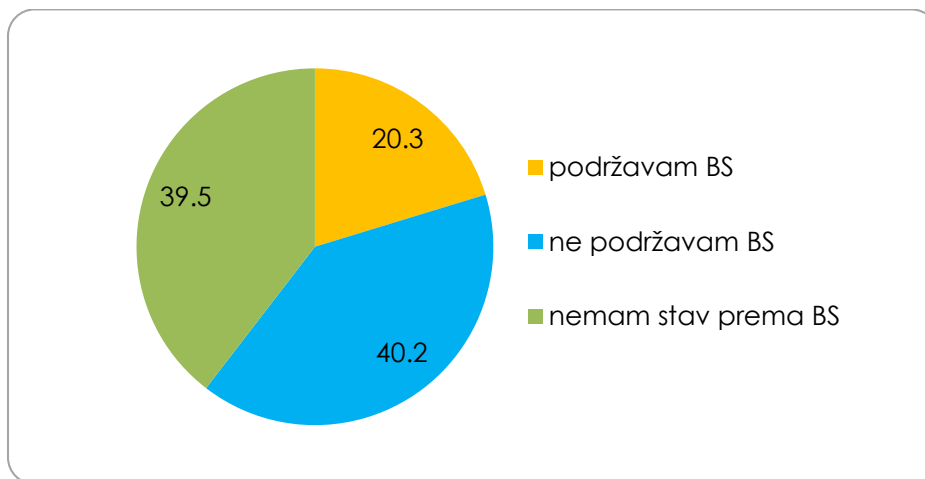
18. Na skali od 1 do 5, ocenite koliko verujete sledećim institucijama.

Vlada Srbije	2.6
Kancelarija za Kosovo i Metohiju	2.4
Privremeni organi lokalne samouprave	2.4
Četiri novoformirane kosovske opštine na severu	2.3
Kosovska policija	2.3
KFOR	2.3
UNMIK	2.1
Srpski poslanici u Skupštini Kosova	1.8
Srpski ministri u Vladi Kosova	1.8
Kancelarija EU na Kosovu	1.8
EULEX	1.7
Vlada Kosova	1.6

Generalno gledano, poverenje u sve institucije je kod građana na niskom nivou. Najbolje se kotiraju centralne i lokalne institucije Republike Srbije. Međutim, građani očigledno povezuju učinak institucija sa poverenjem i na osnovu toga se ne može reći da se oni prvenstveno vezuju za srpske institucije iz emotivnih razloga. Jedan od razloga zašto su građani najzadovoljniji srpskim institucijama najverovatnije leži u činjenici da sistemi zdravstva i obrazovanja još uvek funkcionišu u tom sistemu. Posebno sistem zdravstvenog osiguranja, koji je dostupan svima i preko kojeg se osigurava veći deo srpskog stanovništva na Kosovu je izuzetno bitan za zajednicu. Na kosovu ne postoji sistem javnog zdravstva i osiguranje je moguće dobiti samo u privatnim osiguravajućim kućama, što je sistem sa kakvim se srpska zajednica na Kosovu nije susrela i u vezi kog je vrlo skeptična.

„Najpopularnija“ kosovska institucija su lokalne samouprave u kosovskom sistemu, dok je sama vlada najlošije ocenjena od strane građana. Nepopularnost kosovske vlade rezultat je brojnih diskriminatorskih politika o kojima je bilo reči u uvodu u ovaj dokument, ali i politički ostrašćenih poruka koje se upućuju iz vlade srpskoj zajednici. Takvih je poruka bilo najviše početkom 2017. i nakon dešavanja vezanih za zid u Severnoj Mitrovici i voz.

19. Kakav je vaš stav prema Briselskom sporazumu?

U odgovoru na ovo pitanje vidimo da postoji značajna razlika između najmlađe i najstarije grupe ispitanika u podršci Briselskom sporazumu:

	Podržavam
18-29 godina	8.5%
30-45 godina	13.6%
45-65 godina	10.9%
66 + godina	24.2%

Takođe, analize pokazuju da postoje značajne razlike u podršci Briselskom sporazumu između ispitanika iz različitih opština:

	Podržavam
Severna Mitrovica	13,2%
Zubin Potok	17%
Leposavić	15,6%
Zvečan	33,2%

Najveći protivnici Briselskog sporazuma su ispitanici sa višim stepenom obrazovanja:

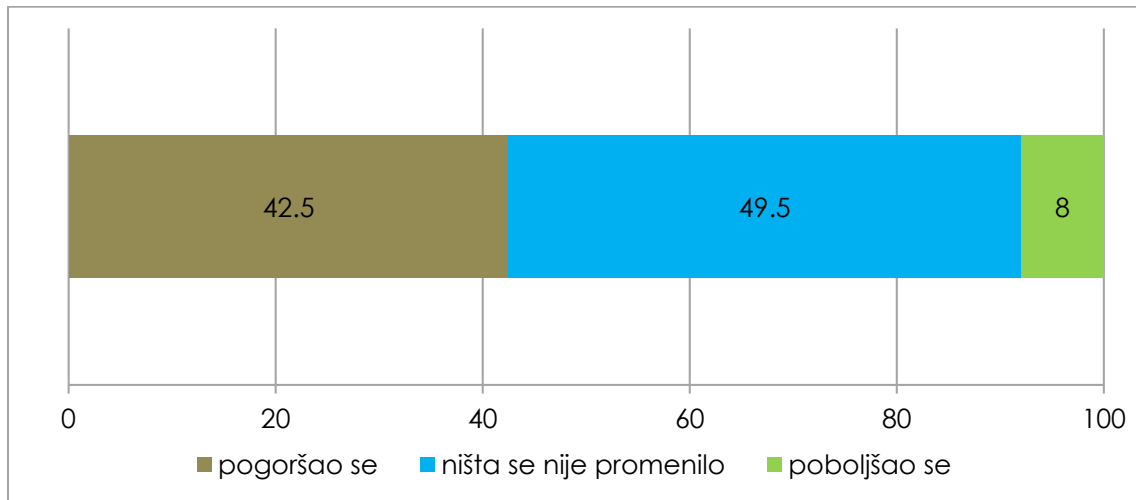
	Ne podržavam
Osnovno	20%
Srednje	43.9%
Više	63%
Visoko	56.9%

Stav građana prema Briselskom sporazumu nije se značajno promenio za godinu dana, iako vidimo da se povećao broj onih koji ga ne podržavaju. Ovaj trend je učesnicima fokus grupa predstavljao iznenađenje te su i pokušaji da se objasni uglavnom bili spekulativne prirode i kao takvi nedovoljno utemeljeni za uključivanje u ovo istraživanje.

Generalno, učesnici fokus grupa u sve četiri opštine smatraju da je građanima teško da izgrade stav o Briselskom sporazumu upravo zbog njegove netransparentnosti. Bilo je mišljenja i da proces jeste dovoljno transparentan jer se svi sporazumi objavljuju, ali da je društvo apatično i da ne želi da se upozna sa Briselskim sporazumom i na osnovu toga formira mišljenje. Međutim ovakva mišljenja nisu bila u većini, pa građani mahom priznaju da se postignuti sporazumi objavljuju, ali i dodaju da jezičke formulacije korišćene u sporazumu ostavljaju dosta prostora za različito tumačenje. Pored toga, u sporazumu ne postoje informacije o načinu njegovog sprovođenja, niti se takve informacije prenose javnosti, smatraju ispitanici fokus grupe održane u Severnoj Mitrovici. Na kraju, stav je građana da Kancelarija za KiM i kosovsko Ministarstvo za dijalog uvek različito tumače sporazum što stvara konfuziju kod građana. Učesnici fokus grupe u Severnoj Mitrovici istakli su da iako ni Beograd, ni Priština ne otkrivaju u potpunosti detalje postignutih sporazuma, ipak je ministarka za dijalog čije su izjave o ishodu pregovora bile bliže istini u odnosu na izjave direktora Kancelarije za KiM Marka Đurića.

Igor Simić, odbornik SO Severna Mitrovica i novoizabrani poslanik Srpske liste u Skupštini Kosova smatra da su Srbi na Kosovu politički vrlo pismeni i da mnogo više njih ima stav prema Briselskom sporazumu ali da odbijaju da ga iznesu javno. On takođe dodaje da za netransparentost dijalog prvenstveno krivi EU. On ističe da je razočaran stavom EU koja je odbila predlog direktora Kancelarije za Kosovo i Metohiju, Marka Đurića, da se posle svakog dogovora organizuje zajednička konferencija za novinare gde bi prisutni bili predstavnici EU, Beograda i Prištine.

20. Da li se život Srba na Kosovu promenio nakon potpisivanja Briselskog sporazuma?

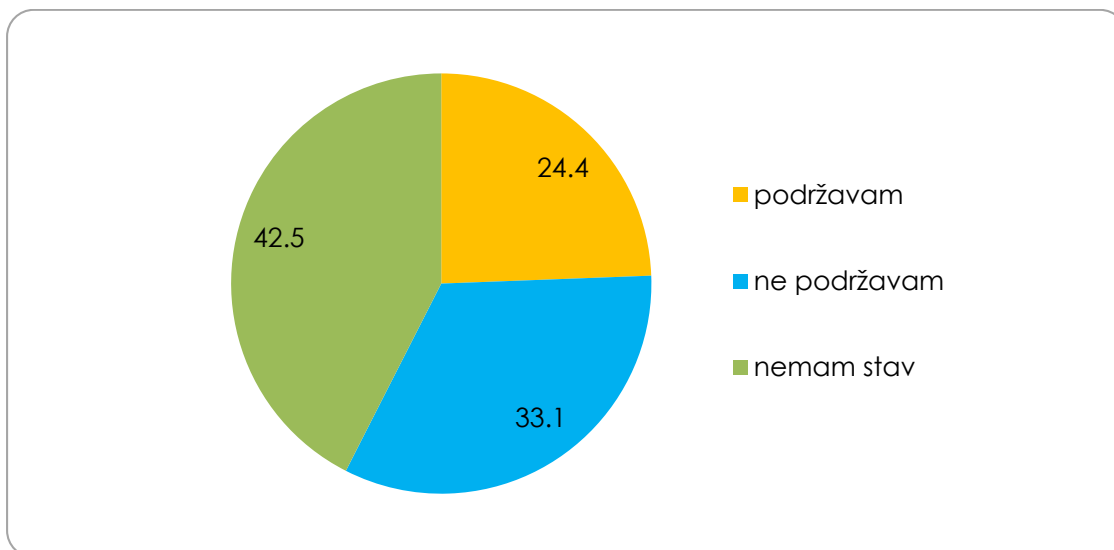

Ovo pitanje beleži negativan trend od 17,5%

Dok je prošle godine 25% ispitanika isticalo da se život Srba na Kosovu pogoršao nakon potpisivanja Briselskog sporazuma, ove godine je broj ispitanika sa takvim stavom još veći i iznosi 42% (X2 =45.181).

Igor Simić, odbornik SO Severna Mitrovica kaže da je iznenađen ovim rezultatom i smatra da on nema uporište u praksi. On dalje objašnjava da je jedino otvaranje mosta i povećani broj incidenata u martu i aprilu 2017 moglo da bude uzrok ovakvom stavu građana. Izuzevši te incidente, on navodi da je najveći uspeh Briselskog sporazuma kada je u pitanju bezbednost, upravo u činjenici da je posle potpisivanja sporazuma manje incidenata u odnosu na period pre potpisivanja Briselskog sporazuma, konflikti su se sada preselili na politički teren, tvrdi Simić. On dodaje da je u poređenju sa povećanom bezbednošću generalno, redovi koji se stvaraju zbog plaćanja telefonskih računa, a koji kao posledica loše pripreme za implementaciju sporazuma o telekomunikacijama iritiraju građane u vrelim letnjim danima, su zanemarljiv problem. Sa ovim se ne slaže njegov kolega, zamenik ministra pravde, Nusret Hodža, koji smatra da je većina građana i ranije bila protiv sporazuma, međutim sada su, po njegovom mišljenju, neki sporazumi doveli do direktnog uticaja na njihov život, gde učestalo nailaze na probleme sa pristupom dokumentima, probleme sa plaćanjem računa za telefon i neke druge osnovne stvari koje im sada konkretno otežavaju život. Sve ovo dovodi do zaključka da će u budućnosti sve veći broj građana smatrati da lošije živi u odnosu na period pre sporazuma.

21. Kakav je vaš stav prema učestvovanju Srba u institucijama Kosova?

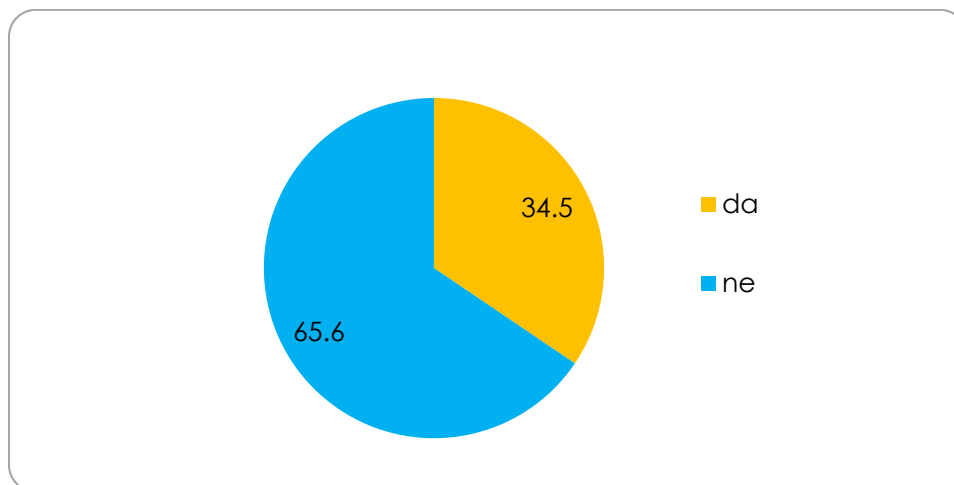

Broj ispitanika koji podržavaju učestvovanje Srba u institucijama Kosova razlikuje se od opštine do opštine:

	Podržavam
Severna Mitrovica	26.9%
Zubin Potok	32.8%
Leposavić	22.2%
Zvečan	13.1%

Nema značajne razlike u stavovima ispitanika od prošle i ove godine. Znatan procenat onih koji nemaju stav prema ovom bitnom pitanju za budućnost srpske zajednica na Kosovu govori o tome da građani još uvek ne znaju šta da očekuju od takvog vida političkog angažmana. Deo razloga potencijalno leži u činjenici da Srpska lista nije privolela svoje koalicione partnere u vladi da ispune stavke Briselskog sporazuma koje su bile naznačene kao prioritetne, ali da je i objašnjenje za takvu situaciju prečesto bila: kompleksna politička situacija i nedostatak političke volje. Tako se građanima često prenosila poruka da u Prištini nema sagovornika koji bi bili otvoreni da saslušaju predloge srpskih političkih predstavnika što u velikoj meri obesmišljava učešće Srba u kosovskim institucijama.

22. Da li ste glasali na poslednjim izborima za Skupštinu Kosova 2014. godine?

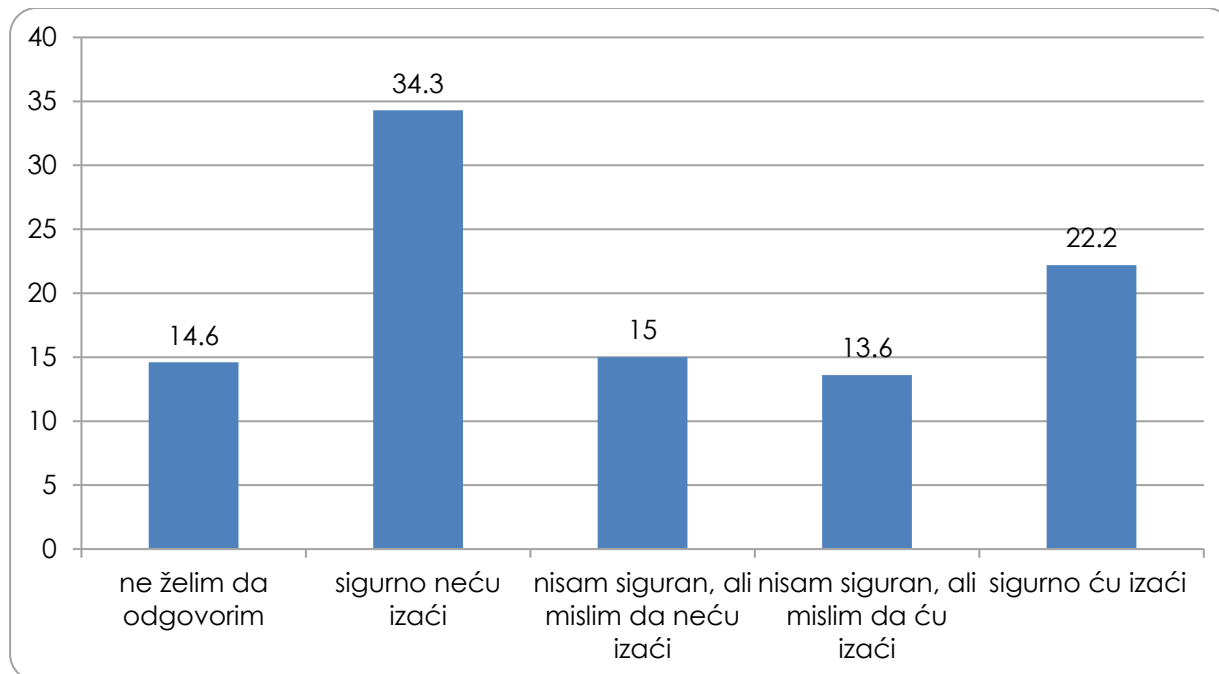
Broj ispitanika koji je izašao na prethodne izbore na Kosovu 2014. godine značajno se razlikuje od opštine do opštine:

	Glasao sam
Severna Mitrovica	37.3%
Zubin Potok	51,3%
Leposavić	27.1%
Zvečan	20%

Uporedili smo ove rezultate sa podacima o izlaznosti Centralne izborne komisije²⁵ po kojima je na pomenutim izborima u Leposaviću izašlo 26.85% birača, u Severnoj Mitrovici 18.25%, u Zvečanu 22.92% i u Zubinom Potoku 35.86% upisanih birača.

²⁵http://www.kqz-ks.org/Uploads/Documents/Statistika%20-%2020140625%20Statistics%20-%20Municipality%20Level_wjmfzkmpv.pdf

23. Da li ćete izaći na sledeće kosovske izbore kada se budu održavali?

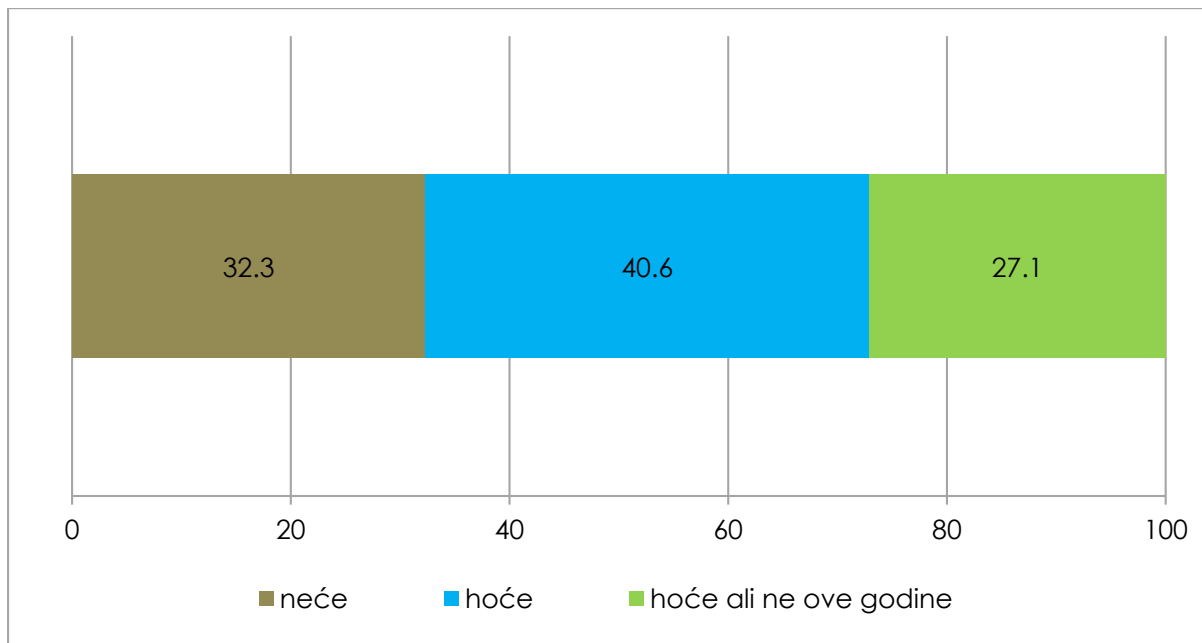
Najveći broj ispitanika koji su planirali da izađu na sledeće izbore (izašao bih sigurno/verovatno) dolazi iz Zubinog Potoka 56,4%, zatim iz opštine Severna Mitrovica 35,3% i Leposavića 31,1%, dok je najmanji procenat onih koji su planirali da izađu na izbore iz opštine Zvečan 19,9%. Ovo istraživanje završeno je tačno mesec dana pre održavanja parlamentarnih izbora (11. juna 2017.) kada je u tim opštinama glasalo 22,398 birača, ili sledeći procenat upisanih birača:

	Projektovana izlaznost na osnovu istraživanja (maj 2017.)	Realna izlaznost na osnovu podataka CIK-a ²⁶ (jun 2017.)
Severna Mitrovica	35,3%	33.05%
Leposavić	31,1%	41.73%
Zvečan	19,9%	43.05%
Zubin Potok	56,4%	63.91%

Opština Zubin Potok je imala i ubedljivo najveću projekciju izlaznosti i ubedljivo najveću realnu izlaznost glasača što najverovatnije ukazuje na zadovoljstvo građana radom lokalnih vlasti, ali i učinkom predstavnika na centralnom nivou, i pored činjenice da je ova opština jedina koja nije imala ni jednog predstavnika na centralnom nivou, ni u vladi ni u skupštini.

²⁶http://www.kaz-ks.org/Uploads/Documents/6.%20Statistikat%20sipas%20Komunave%20%20-%20Statistics%20by%20Municipality_vuxfvzurs.pdf

24. Šta mislite, da li će Zajednica srpskih opština biti formirana?

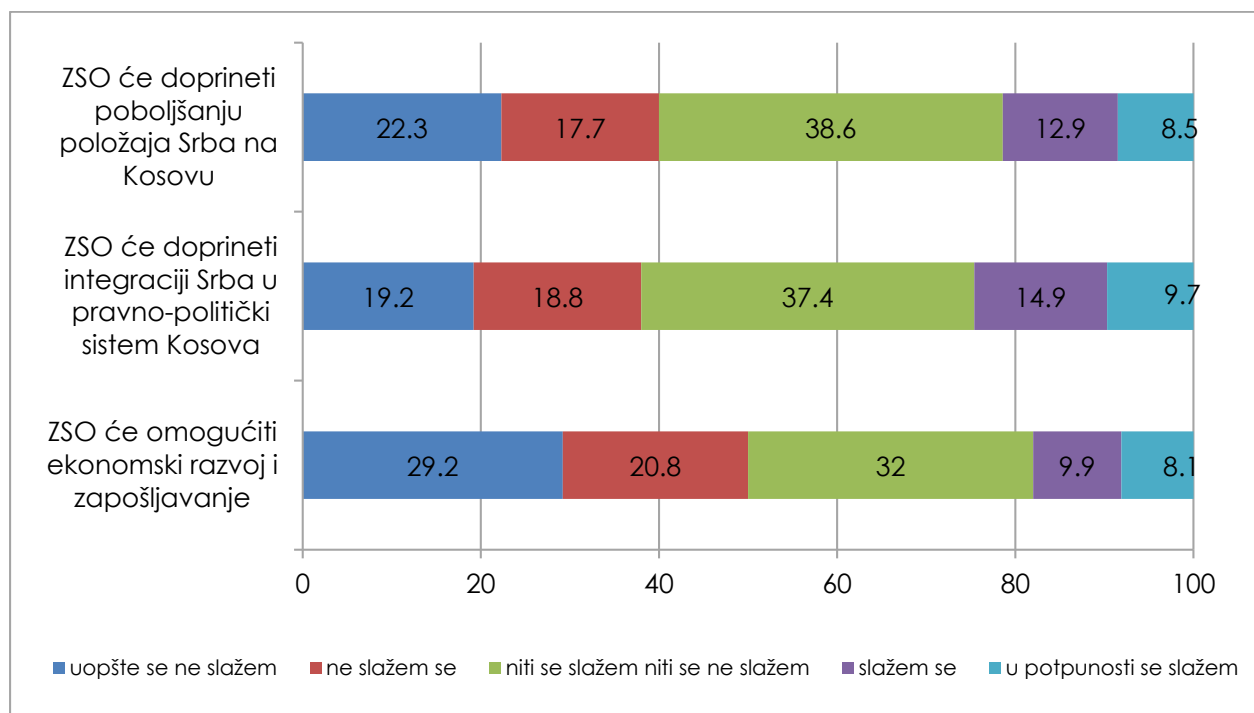
Ovo pitanje beleži pozitivan trend od 15.3%

U odnosu na 2016., ovo pitanje beleži porast u optimizmu među onima koji smatraju da će doći do formiranja ZSO, pa je opao broj onih koji smatraju da ZSO neće biti formirana tekuće godine, i to za 20.9%. Sam porast optimizma među građanima koji smatraju da će doći do formiranja ZSO se može tumačiti u svetlu čestih i jasnih poruka o neophodnosti formiranja ZSO koje su dolazile od međunarodnih predstavnika na Kosovu. Međutim, do promene u odgovorima je došlo samo među onima koji očekuju formiranje ZSO, dok je broj onih koji smatraju da se ZSO neće oformiti čak i blago porastao sa prošlogodišnjih 26.7% na ovogodišnjih 32.3%.

25. Na skali od 1 do 5, gde 1 znači "ne slažem se u potpunosti" a 5 "u potpunosti se slažem", kako biste ocenili sledeće stavove o Zajednici srpskih opština?

	Prosečna ocena
ZSO će doprineti poboljšanju položaja Srba na Kosovu	2.7
ZSO će doprineti integraciji Srba u pravno-politički sistem Kosova	2.8
ZSO će omogućiti ekonomski razvoj i zapošljavanje	2.5

Iako je optimizam po pitanju formiranja Zajednice narastao, očekivanja građana od ove institucije ostao je na istom, ne tako zavidno visokom nivou. Očekivanja od Zajednice građani najverovatnije povezuju sa učinkom onih koji će trebati da je vode, tj. srpskih političkih predstavnika, u koje građani, kako smo videli u prethodnom delu teksta, imaju narušeno poverenje.

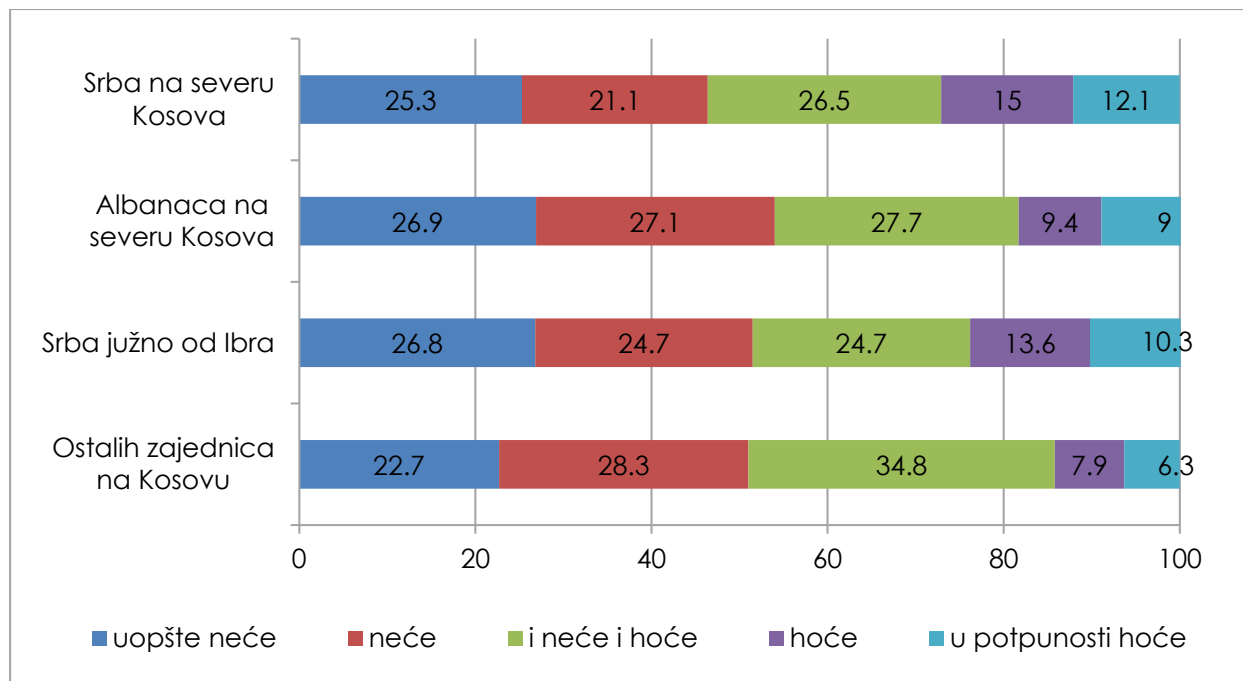

26. Na skali od 1 do 5, gde je 1 "uopšte neće" a 5 "u potpunosti hoće", da li će Zajednica srpskih opština unaprediti život:

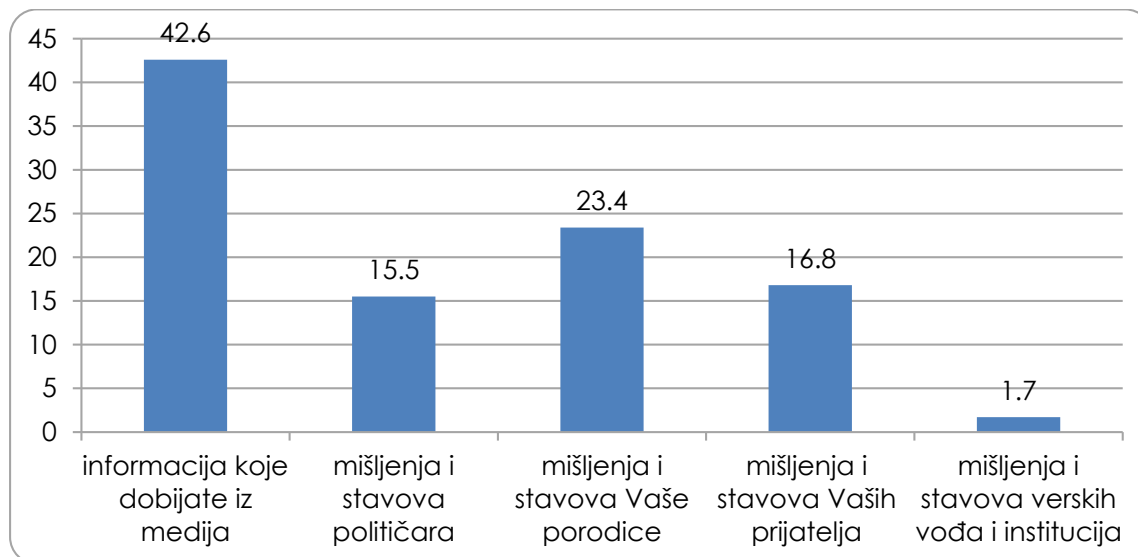
	Prosečna ocena
Srba na severu Kosova	2,9
Albanaca na severu Kosova	2,8
Srba južno od Ibra	2,7
Ostalih zajednica na Kosovu	2,7

Ispitanici sa severa Kosova očekuju da će ZSO biti jednako korisna (ili beskorisna) svim pripadnicima zajednica koji žive u budućim opštinama članicama. Brojna

istraživanja pokazala su da su najveća očekivanja od Zajednice u uplivu novca za održavanje sistema zdravstva i obrazovanja koje ne koriste pripadnici svih zajednica na Kosovu i stoga je teško razumeti zašto građani misle da će od ZSO svi imati jednaku korist.

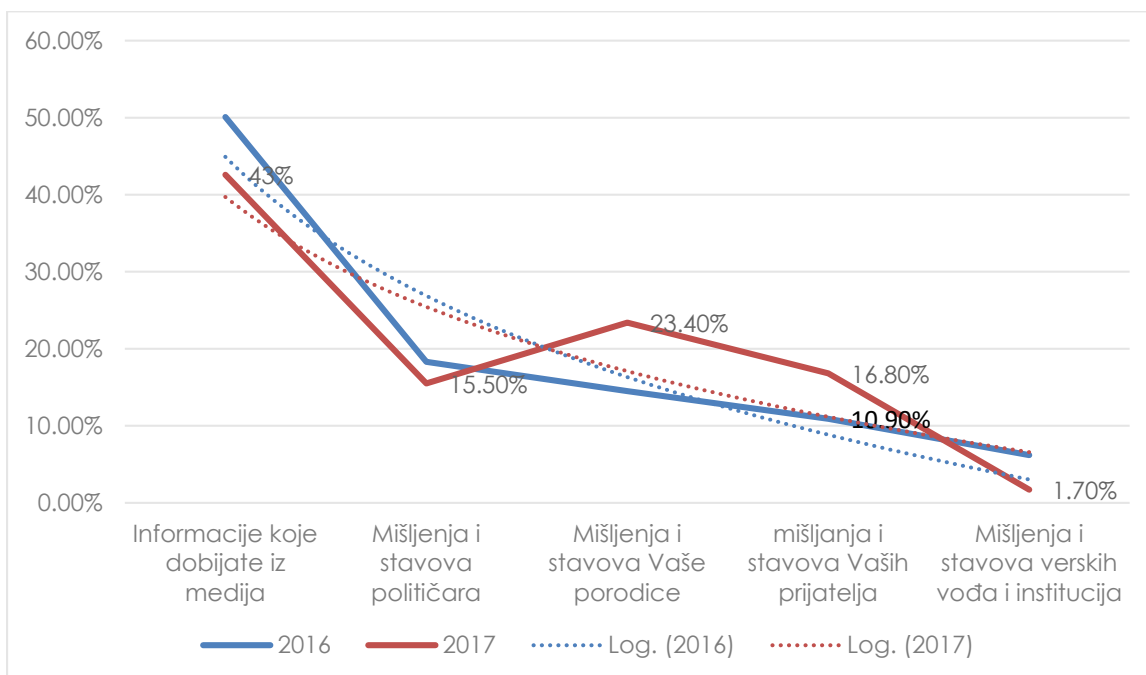

27. O politici i političkim dešavanjima gradite stav na osnovu?

Svi ispitanici ispod 66 godina uglavnom se informišu preko medija dok pripadnici najstarije starosne grupe kažu da su im najvažniji izvor informisanja političari. Porodica i prijatelji igraju bitnu ulogu u procesu kreiranja stavova građana što ukazuje na to da

mediji gube presudni uticaj u kreiranju stavova građana. Upravo su prijatelji i porodica ti koji ove godine beleže porast na uštrb medija, političara i verskih vođa.

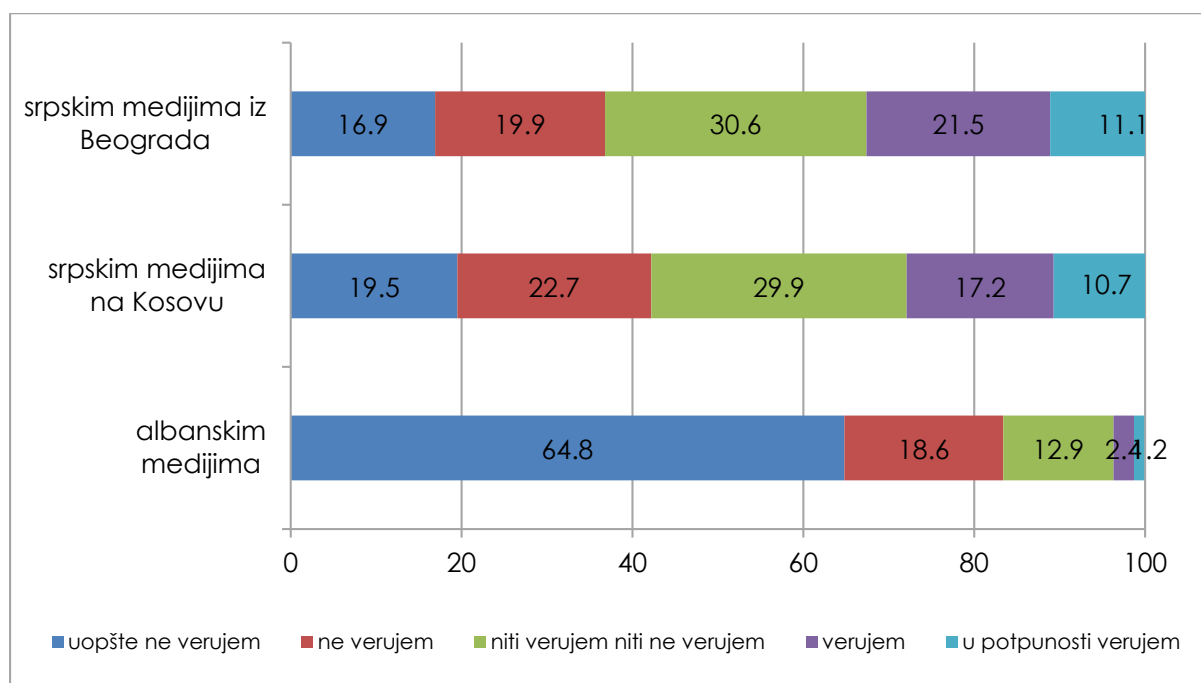

28. Na skali od 1 do 5, gde 1 znači “ne verujem uopšte” a 5 “verujem u potpunosti”, koliko verujete?

	Prosečna ocena
Srpskim medijima iz Beograda	2.9
Srpskim medijima na Kosovu	2.8
Albanskim medijima	1.6

Jedan od značajnijih nalaza u ovom istraživanju je upravo ovaj gde se vidi da lokalno stanovništvo gotovo jednako veruje medijima iz Beograda i lokalnim medijima. Imajući u vidu resurse koji su na raspolaganju jednima i drugima i sve poteškoće sa kojima se srpski mediji na Kosovu godinama suočavaju, poverenje koje su izgradili među svojom publikom se može smatrati profesionalnim uspehom. Međutim, ostaje činjenica da rezultati ni jednih ni drugih nisu idealni i da postoji prostor za napredak u povećanju novinarskog intergriteta za lokalne medije. S druge strane, animozitet koji srpska zajednica ima prema medijima koji izveštavaju na albanskom jeziku ne jenjava. Nepoverenje koje srpska zajednica pokazuje prema radu medija na albanskom jeziku

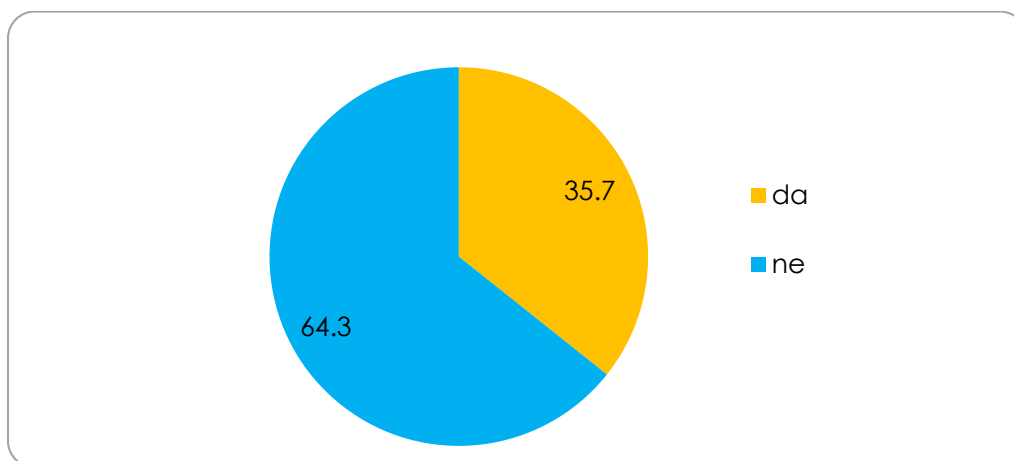
leži u bezbroj primera tendencioznog izveštavanja, podgrevanju etničkog konflikta ili jednostranom tumačenju glavnih socio-političkih procesa na Kosovu. Tako, na primer, učesnici fokus grupa kao glavni primer tendencioznog izveštavanja sa razarajućim posledicama po bezbednost na Kosovu, navode medijske spekulacije o uzrocima nesreće dece albanske nacionalnosti marta 2004. godine (gubitak života davljenjem) koji se i dalje tumače kao neposredni okidač opšteg nasilja prema Srbima na Kosovu. Sličnih, krajnje spekulativnih i senzacionalističkih reportaža o severu Kosova priredio je RTK i u ovoj godini kada je srpski novinar optužen da koordiniše mrežom ruskih špijuna, a sportsko udruženje koje se bavi Air Softom, sportom sličnim paintball-u, za paramilitarnu formaciju. Ipak ovde treba uzeti u obzir i jezičku barijeru kao i tehničku limitiranost srpske zajednice na severu Kosova da prati medije na albanskom jeziku (nema distribucije pisanih medija niti kablovskih operatera koji kosovsko-albanske kanale uvrstavaju u ponudu). Percepcija srpske zajednice je zato uglavnom kreirana prenošenjem navoda ili tumačenjem tih izveštavanja od strane lokalnih srpskih medija na Kosovu i nacionalnih medija u Srbiji.

O poverenju u medije govorili smo i sa odbornikom SO Zvečan, Časlavom Milisavljevićem, nekadašnjim novinarom. On je izneo stav da se opštine na severu nalaze u procesu tranzicije, prelaska sa jednog institucionalnog sistema na drugi i naveo da ovaj proces ne zaobilazi ni medije. Prema njegovom mišljenju, mali je broj nezavisnih medija i kako on kaže, u slobodi izražavanja i poštovanju kodeksa novinarstva prednjače radio stanice, dok su ostali elektronski mediji uglavnom zavisni i ne poštuju sopstvene programske i uređivačke politike.

Za relativno lošu percepciju medija, novinar Željko Tvrđišić, krivi kolege koji, kako kaže, sve manje obavljaju novinarski posao, a sve više postaju PR službe. Takođe je i dodao da je ekonomska situacija u kojoj se mediji na Kosovu nalaze katastrofalna, što nikako ne pomaže kvalitetu izveštavanja.

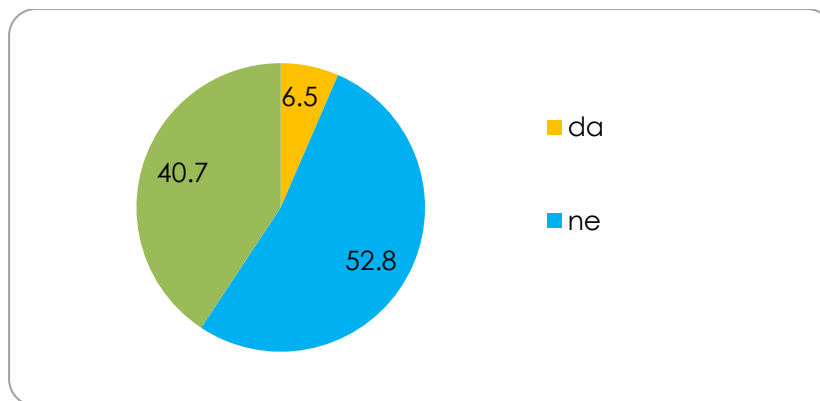
29. Da li se osećate slobodnim da javno izrazite svoje političke stavove?

Ovo pitanje beleži negativan trend od (16,4%).

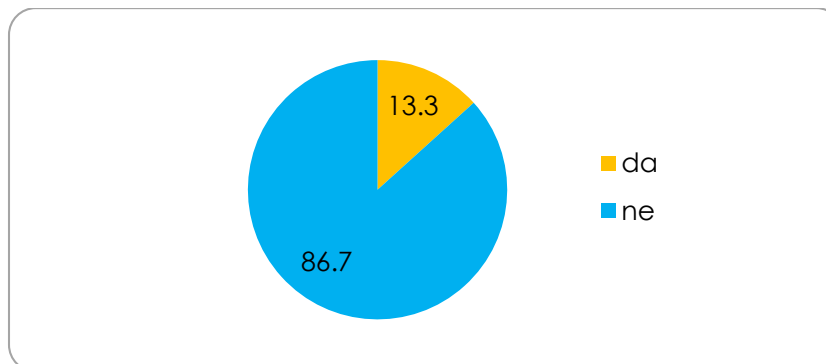
Istraživanje pokazuje da se povećao strah ispitanika da slobodno iznose svoje političke stavove. Prošle godine je 47,9% ispitanika istaklo da se plaši da javno iznosi svoje stavove i slobodno priča o politici, dok se ove godine procenat povećao i čini ga 64,3% ispitanika ($X^2 = 32.675$). Zastrašivanja su deo političke kulture kosovskih Srba još od 90ih. Paljenja automobila, bacanje bombi, prebijanje političkih neistomišljenika je ustaljena praksa koja je 2013. čak i kulminirala ubistvom jednog od kandidata za gradonačelnika na lokalnim izborima na Kosovu. Prema izveštajima nezavisnih posmatrača, u periodu posle 2013. došlo je do uspostavljanja novih metoda političkog zastrašivanja koje su verovatno doprinele ovom negativnom trendu, a među njima su: kolektivna glasanja radnika sa čelnicima javnih institucija u kojima rade, pretnje otkazima i ljudima koji žale da se kandiduju i glasačima koji ne žele da izađu na izbore ili ljudima koji ne žele da prisustvuju promotivnim mitinzima partija, pravljenje registra birača i njihovih političkih opcija i mnogi drugi. Kontradiktorno je ipak da izveštaji posmatračke misije EU i pored ovih upozorenja lokalnih organizacija, lokalne izbore 2013., i parlamentarne 2014. i 2017. godine, ocenjuju kao uspešne i demokratske. Pored toga, među srpskom zajednicom na Kosovu se vode kampanje u kojima se politički pluralizam izjednačava sa nacionalnom izdajom, a promovise političko jednoulmje.

30. Da li su nezavisni stavovi i kritičko mišljenje dovoljno zastupljeni u medijima na Kosovu?

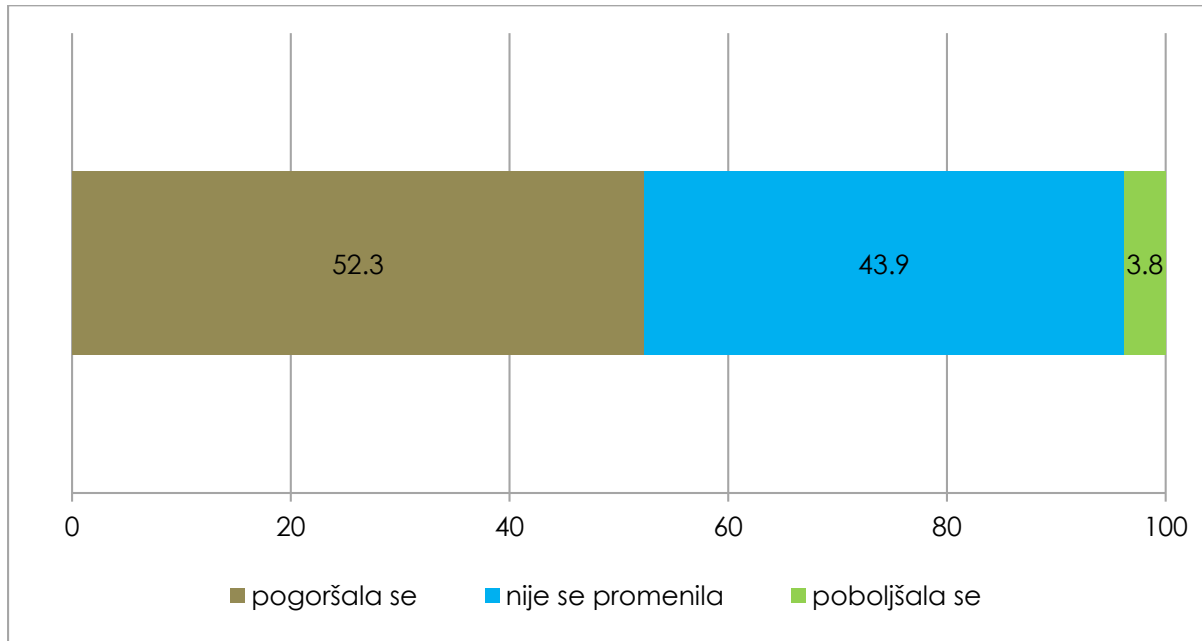
Procenat ljudi koji smatraju da mediji na Kosovu ne izveštavaju dovoljno kritički je blago porastao i to za 3,5% što je u skladu sa svim prethodnim pitanjima o poverenju koje građani imaju u medije.

31. Da li je vaša bezbednost ili bezbednost vaše najuže porodice bila ugrožena u proteklih šest meseci?

Nema značajnih promena u distribuciji odgovora na ovo pitanje u odnosu na isti period prošle godine. Ovo nam govori da iako se osećaj kolektivne bezbednosti pogoršao, on nije uticao i na percepciju individualne bezbednosti.

32. Da li se bezbednosna situacija na severu Kosova promenila u poslednjih godinu dana?

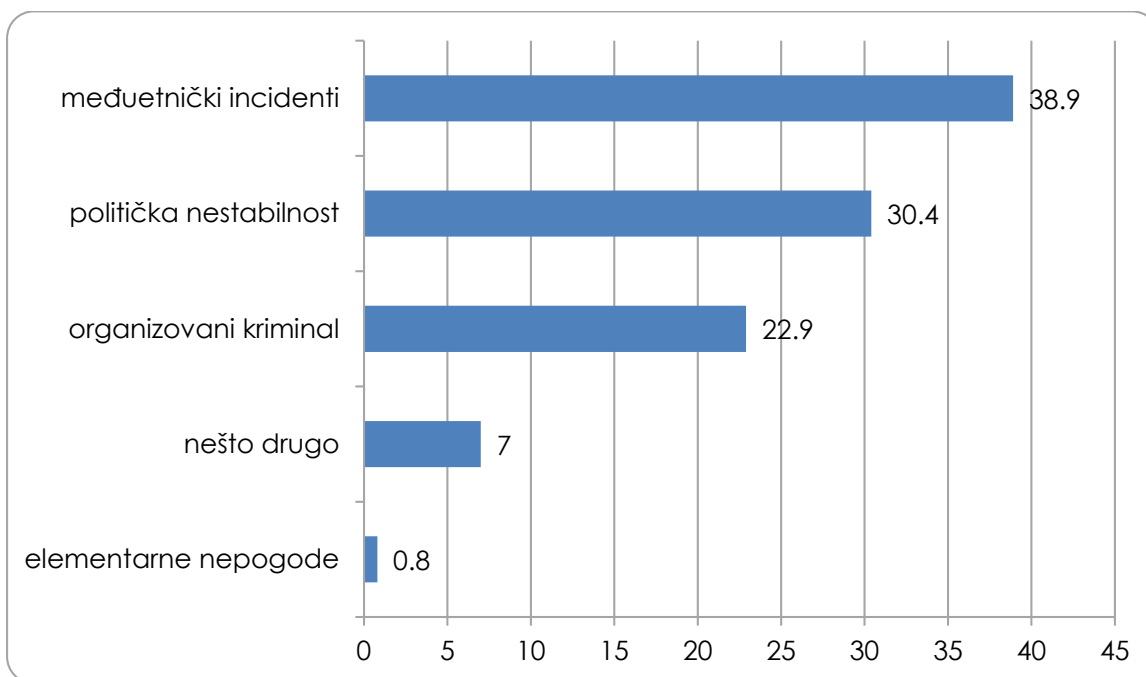

Ovo pitanje beleži negativan trend od (38.3%).

Poređenje rezultata istraživanja u poslednje dve godine pokazuje da se percepcija bezbednosne situacije značajno pogoršala. Prošle godine je 14% ispitanika izjavilo da se bezbednosna situacija pogoršala u poslednjih godinu dana dok je ove godine čak 52% ispitanika naglasilo da je došlo do pogoršanja bezbednosne situacije ($X^2 = 280.984$).

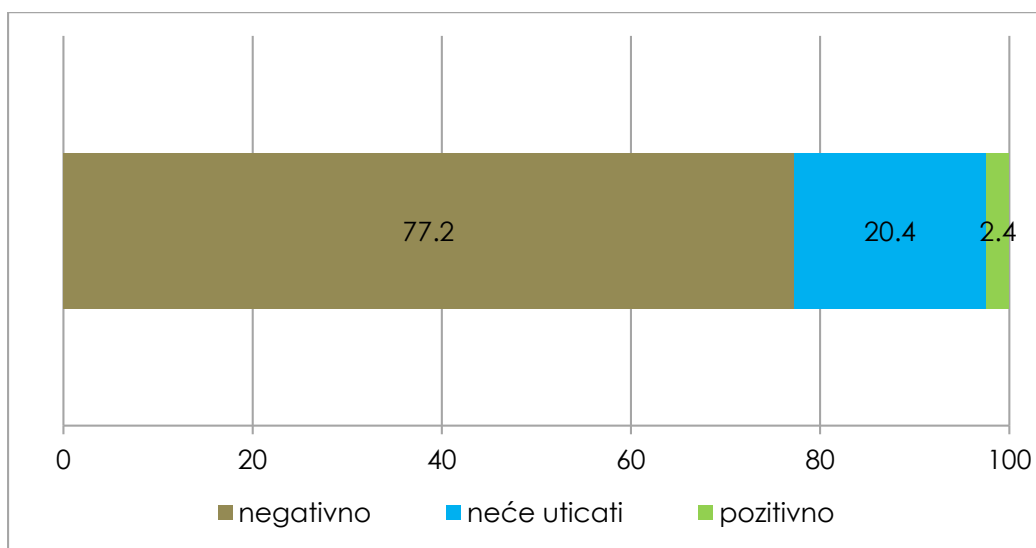
Učesnici fokus grupe organizovane u Zubinom Potoku nisu iznenađeni ovakvim rezultatom i navode da je glavni razlog tome medijsko izveštavanje (hapšenje Haradinaja, afera sa vozom, zid i dr.), isto tako prema nalazima sa fokus grupa politički motivisani potezi dve vlade i instrumentalizovani mediji su imali za cilj da se stvori osećaj nerealno velike nesigurnosti, a da usled toga građani postanu spremni da se odreknu svojih prava i sloboda zarad veće sigurnosti. Takođe, ispitanici su naveli i da im je hapšenje Ramuša Haradinaja unelo nemir u svakodnevni život jer iako je njegovo oslobađanje dokaz da ima podršku EU, NATO-a i Amerike, građani su se ipak plašili da bi odluka o isporučivanju donela nemire i ugrozila fizičku bezbednost Srba na Kosovu.

33. Koji su po vašem mišljenju najveći bezbednosni rizici u vašem okruženju?

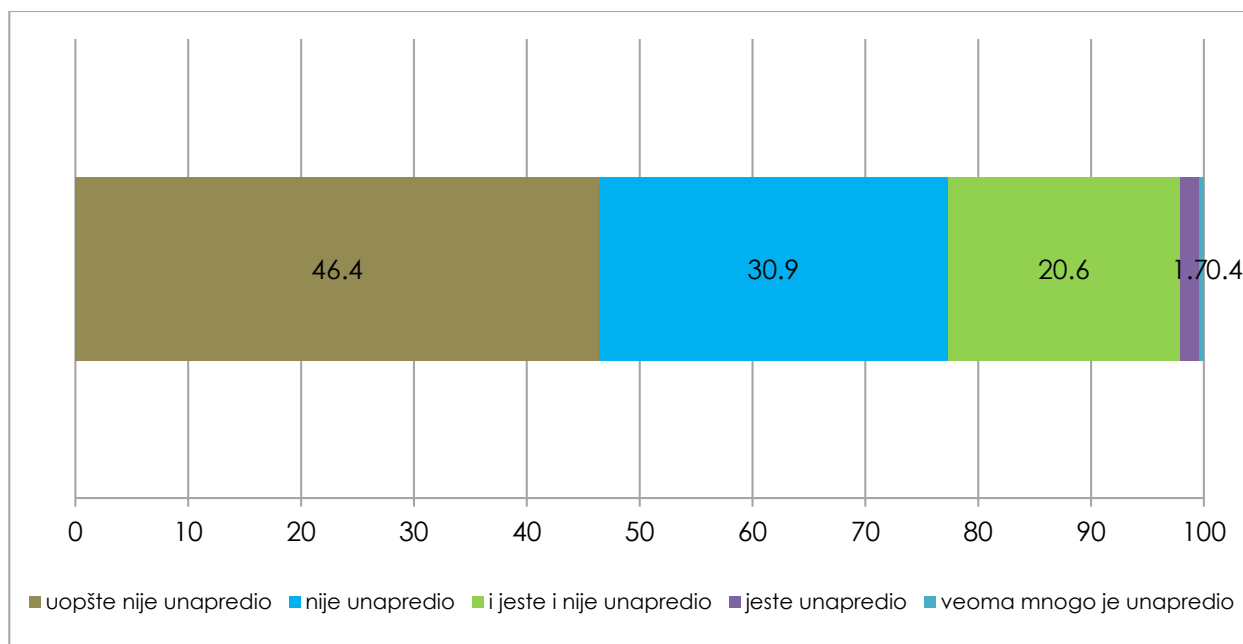
Ovi rezultati u potpunosti odgovaraju oceni učesnika fokus grupa i po kojoj su među-etnički incidenti i političke napetosti obeležile prvu polovinu 2017.

34. Kako će moguće otvaranje glavnog mosta na Ibru uticati na bezbednosnu situaciju?

Nešto viši procenat građana (4,2%) ove godine smatra da će otvaranje glavnog mosta na Ibru imati negativan uticaj na bezbednosnu situaciju. Napetosti oko Parka mira, zida i povećanog broja incidenata u delu ulice koji je sada pretvoren u pešačku zonu ne ulivaju građanima poverenje da će sa funkcionalizacijom saobraćaja na mostu zaista i doći do normalizacije.

35. Na skali od jedan do pet, ocenite u kojoj meri je Briselski sporazum unapredio slobode i prava srpskog naroda na Kosovu?

Ovo pitanje beleži negativan trend od (11.5%).

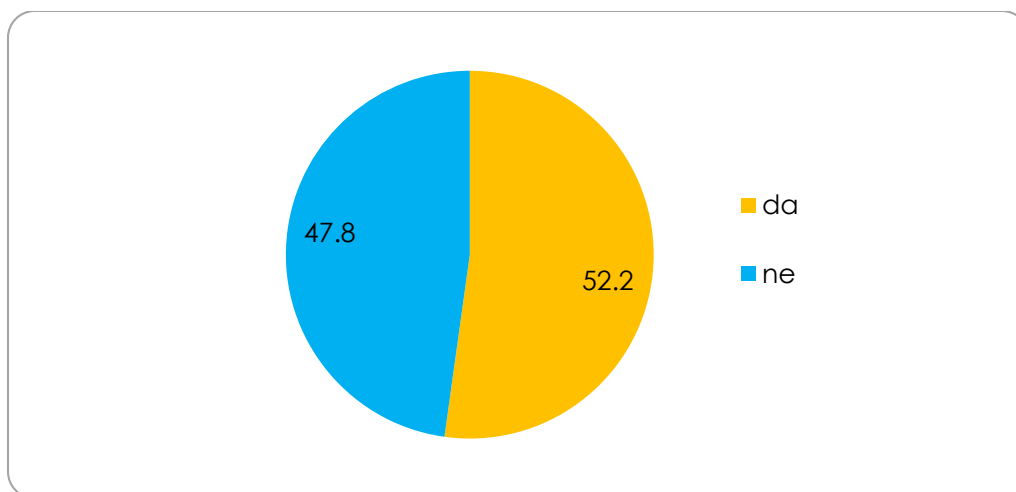
Razlog za ovakvu promenu sasvim sigurno leži u činjenici da oni delovi sporazuma koji su od strane političkih predstavnika kosovskih Srba označeni kao najprioritetniji i najpovoljniji, i dalje nisu primenjeni. Ovde se pre svega misli na Asocijaciju/Zajednicu srpskih opština na Kosovu od koje građani na severu Kosova imaju velika očekivanja u smislu kreiranja okvira za samoupravljanje elementarnim životnim pitanjima (obrazovanje, zdravstvo, ekonomija, bezbednost).

36. Ocenite poštovanje sledećih prava i sloboda srpskog naroda u severnim opštinama?

Pravo na jezik	3.8
Pravo na slobodu veroispovesti	3.4
Pravo na obrazovanje	3.8
Pravo na zdravstvenu zaštitu	3.6
Pravo na slobodu ispoljavanja nacionalne pripadnosti	3.1
Pravo na slobodu govora	3.1
Pravo na slobodno kretanje	3
Pravo na zaposlenje	2.5

Generalno gledano, građani su ove godine poštovanje svih navedenih prava ocenili nižom ocenom u odnosu na prošlu godinu. Najveći pad zabeležili su pravo na slobodu kretanja i pravo na slobodu govora. I jedno i drugo ne iznenađuju ako se posmatraju iz konteksta otežanog kretanja sa srpskim dokumentima i već navedenom kulturom političkog zastrašivanja koja je posebno došla do izražaja u periodu istraživanja, mesec dana pre parlamentarnih izbora. Činjenicu da je, kada se govori o poštovanju prava, pravo na zaposlenje najniže rangirano od strane građana, odbornik SO Zvečan, Časlav Milisavljević objašnjava time da, usled nedovršene integracije u lokalnoj samoupravi još ne postoje opštinski organi koji bi u velikoj meri bili nosioci vlasti i garanti sprovođenja zakona.

37. Da li vidite sebe u narednih pet godina na Kosovu?

Očekivano, najmlađi ispitanici najviše razmišljaju o napuštanju Kosova. Svaki treći ispitanik uzrasta od 18 do 29 godina, ne vidi sebe na Kosovu u narednih pet godina.

Osim toga, još važnije je reći da svaki treći fakultetski obrazovan ispitanik planira da napusti Kosovo.

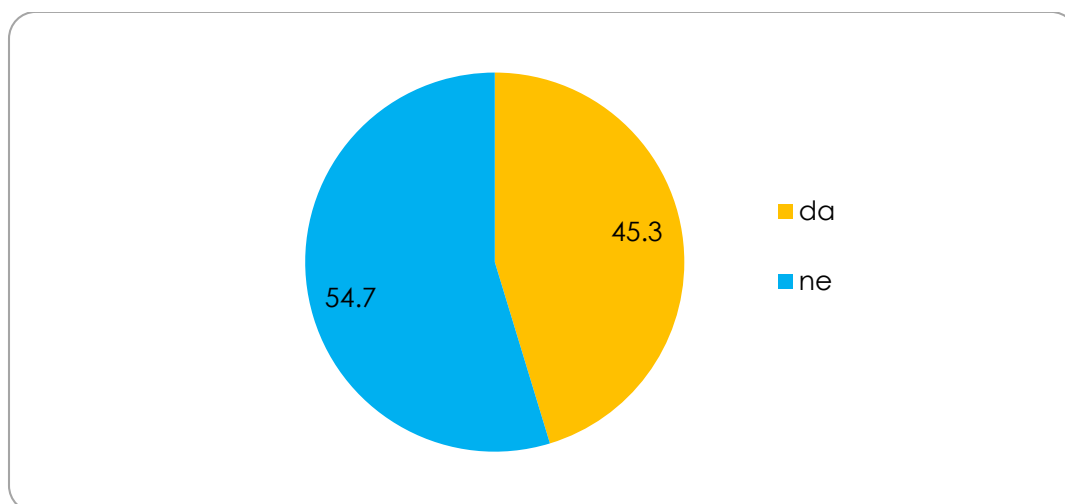
Analize pokazuju da postoji razlika u životnim planovima između ispitanika iz različitih opština kada je reč o ostajanju ili napuštanju Kosova:

	Ne vidim sebe na Kosovu za 5 godina
Severna Mitrovica	45.5%
Zubin Potok	24.9%
Leposavić	27%
Zvečan	17.6%

Uporedni pregled istraživanja iz 2016. i 2017. godine pokazuje da se procenat ispitanika koji ne vidi sebe na Kosovu značajno povećao. Dok je prošle godine 21% ispitanika imalo takav stav, ove godine 47% ispitanika kaže da ne vidi sebe na Kosovu u narednim godinama ($X^2 = 131.086$).

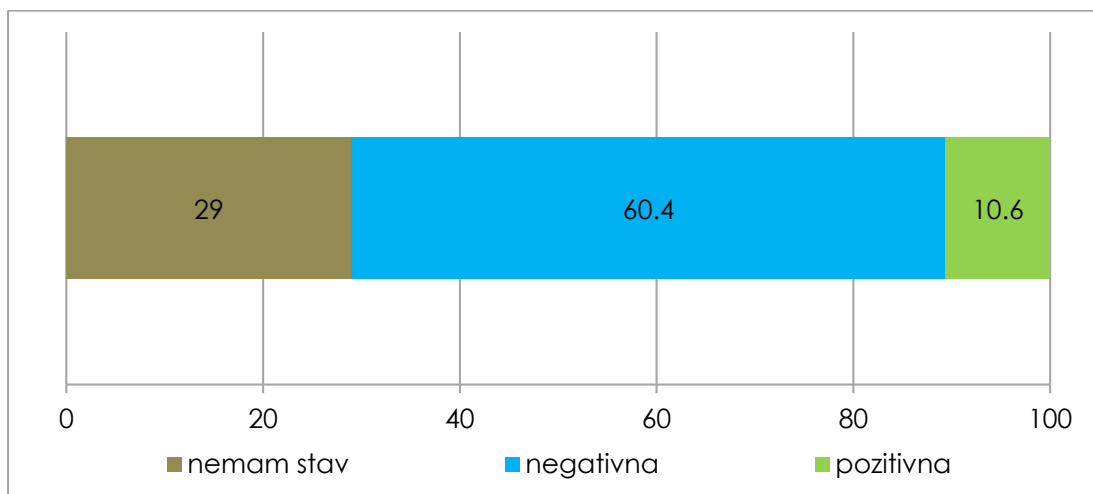
Uz pogoršanu percepciju bezbednosti, poštovanja prava i nezadovoljstva političkom i ekonomskom situaciju, nepotizam i korupciju na lokalnom nivou, ovakav rezultat je sasvim očekivan ali i alarmantan.

38. Da li je neko iz Vaše neposredne blizine napustio Kosovo u poslednjih 6 meseci?

Za razliku od prethodnog pitanja, ovo pitanje ne beleži znatne razlike u odnosu na rezultate iz 2016. Ovo nam govori da povećana želja za napuštanjem Kosova još uvek nije ostavila značajnog traga na tempo kojim ljudi napuštaju Kosovo. Ovaj podatak govori da jača nezadovoljstvo među građanima na severu Kosova i da sve više ljudi kao izlaz iz situacije u kojoj se nalaze razmišlja o napuštanju Kosova.

39. Kada čujete “Evropska unija”, da li Vam je prva asocijacija pozitivna ili negativna?

Ovo pitanje beleži negativan trend od 8%.

Svega 8,5% mladih ispitanika ima pozitivnu asocijaciju na Evropsku uniju. Kada je reč o drugim starosnim grupama, ni u njihovim očima Evropska unija nije bolje pozicionirana: 30-45 godina 10,9%; 46-65 godina 8,7%; više od 66 godina 15,2%.

Stepen obrazovanja takođe pokazuje značajne razlike u percepciji Evropske unije:

	Pozitivna asocijacija
Osnovno	16.1%
Srednje	13.4%
Više	6.8%
Visoko	6.5%

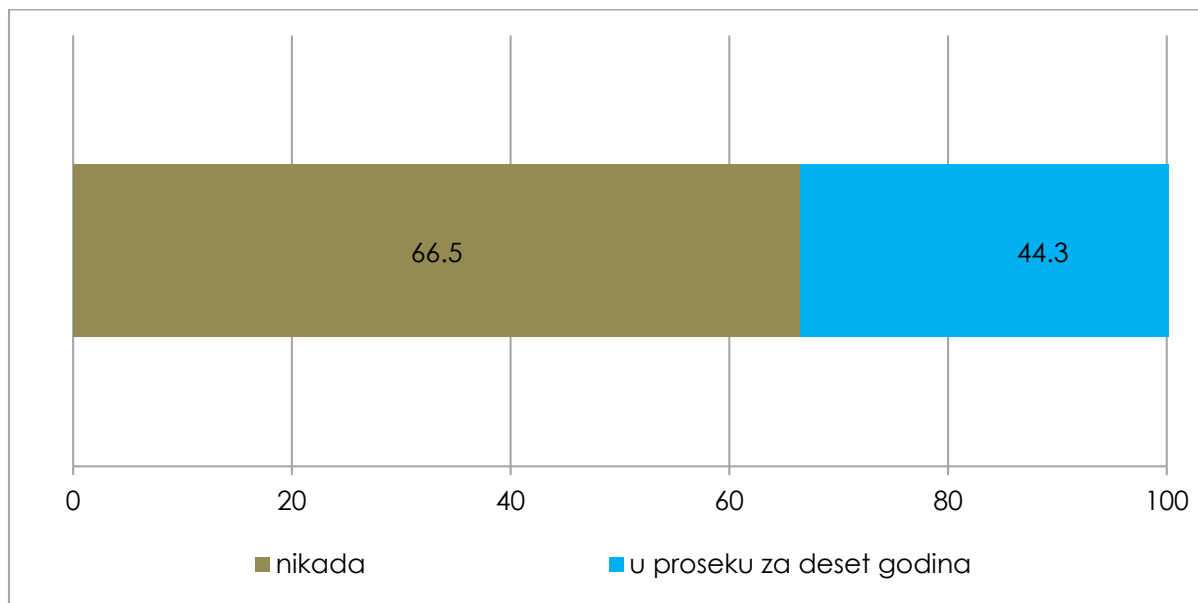
Negativna asocijativnost prema EU porasla je za skoro 8% u odnosu na prethodno istraživanje (X2 =14.959).

Prema ispitanicima fokus grupe održane u Leposaviću, kao najpozitivnija asocijacija na EU navedene su donacije, dok je najnegativnija asocijacija EULEX. Takođe, učesnici smatraju da je popularnost EU opala nakon odlaska Samuela Žbogara kao visokog predstavnika Kancelarije Evropske unije na Kosovu i dolaska Natalije Apostolove na to mesto. Prema njima, EU nije pokazala rezultate koji bi joj obezbedili podršku građana. Postoji percepcija da EU radi za "drugu stranu," tj. u korist Albanaca. Isto tako, rečeno je da je EU dala punu podršku izborima iz 2013 i 2014, time zatvarajući oči pred nedemokratskim procesima koji su se odvijali tada, uključujući pretnje i ucene, da bi tek u toku parlamentarnih izbora 2017. reagovala na ove nepravilnosti i zastrašivanja. Ovo, kako su učesnici ocenili, "licemerje" EU je umnogome doprinelo pogoršanju percepcije kod građana. Takođe, kao jedan od razloga navedene su i investicije na severu koje su u početku raspoređivane bez obzira na kapacitet lokalnih samouprava, što je dovelo do toga da se projekti sprovode bez kontinuiteta.

Ispitanici iz Zubinog Potoka su se takođe složili da je prva asocijacija na EU ulaganja ali su dodali i da EU može delimično da garantuje bezbednost srpskoj zajednici na Kosovu. Međutim, mišljena su bila podeljena, pa je bilo i učesnika koji su mišljenja da EU „ništa ne radi za nas“ i da ulaganjima na sever ona „zamagljuje oči“ građanima pred kojima nisu stavili ni jedan drugi izbor do integracije u kosovski sistem, što im nije u interesu.

Jedan od intervjuisanih predstavnika srpske zajednice koji je želeo da ostane anonimn, navodi da ljudi sve više osećaju posledice zahteva koje EU postavlja Beogradu te daje primer izdavanja ličnih dokumenata, konkretno pitanje pasoša. Srbima na Kosovu se izdaju pasoši za koje ne važi vizna liberalizacija a to je direktno posledica zahteva EU. Ispitanik je naveo i da je EU imala vrlo kontraverznu ulogu u dešavanjima oko mosta. On navodi da ljudi shvataju da je cilj EU da se otvori most kao simbol slobode kretanja, ali na drugoj strani ne vide da EU preduzima neophodne bezbedonosne korake da se most otvori.

40. Kada očekujete da će Kosovo ući u EU?

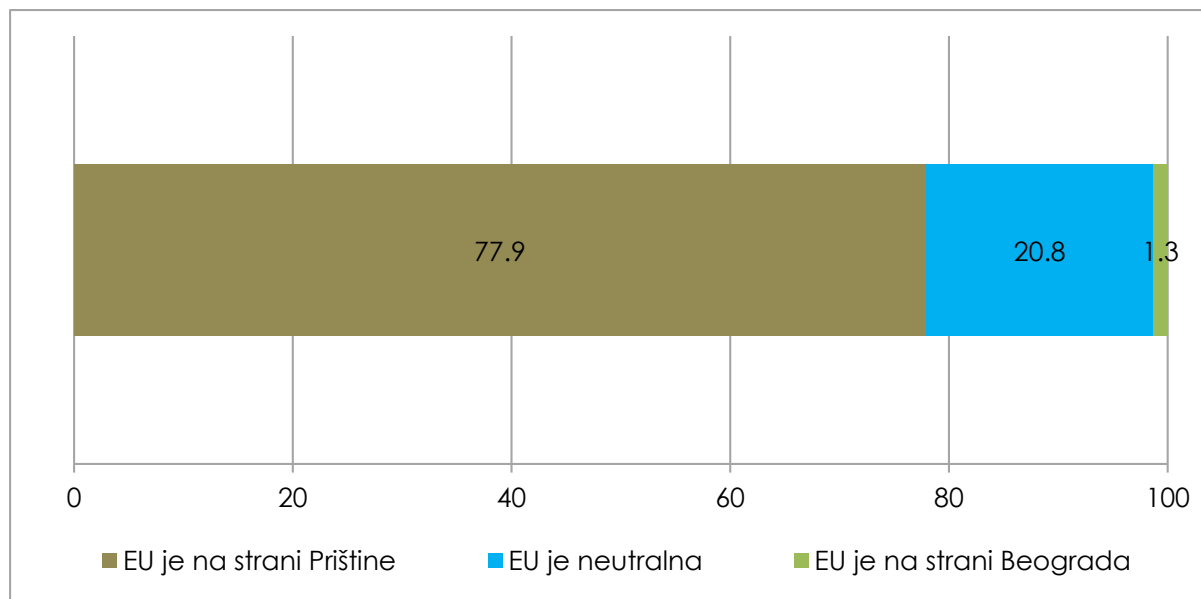
Ovo pitanje beleži negativan trend od 10.8%.

Svi stavovi građana vezani za EU su negativni i imaju negativan trend. Tako sve veći procenat građana ima negativne asocijacije prema EU, smatra da EU neće poboljšati njihova prava i smatraju da Kosovo neće biti deo EU. Ulaganja EU u Kosovo bila su ogromna i ostaju najveća po glavi stanovnika od svih drugih zemalja u koje EU ulaže. Međutim, za severne opštine, ti fondovi su postali dostupni tek 2013. i premda su dosadašnja ulaganja bila ogromna, njihov rezultat tek treba da se vidi. Pored toga, EU ima ozbiljan problem sa samo-promocijom u ovim opštinama pa velike napore ulaže u povezivanje svog imena sa nepopularnim projektima kod građana, kakav je revitalizacija mosta, dok ostali projekti ostaju nezapaženi. Prema istraživanjima Instituta za teritorijalni i ekonomski razvoj²⁷, EU je u periodu od 2010-2015 u četiri severne opštine odobrila projekte u vrednosti od 54,503,985 evra što su nezapamćena ulaganja. Pored toga, sporazumom u Briselu dogovoreno je formiranje Fonda za razvoj severa u koji je prikupljeno oko 10 miliona evra slivanjem carinskih prihoda od proizvoda namenjenih ovim opštinama sa prelaza 1 i 31, tačnije Jarinje i Brnjak. Uprkos svemu ovome, građani ne prepoznaju ulogu EU kao pozitivnu, niti imaju očekivanja da će do poboljšanja zaista i doći. Uz sve ovo izostaje reakcija EU na brojna kršenja prava kosovskih Srba, kakva su zabrana uvoza knjiga na srpskom jeziku, osporavanje validnosti dokumenata kojima se koriste kosovski Srbi, osujećivanje procesa povratka napadima na povratnike i

²⁷ „Da li živimo bolje?“ (2016), Institut za teritorijalni i ekonomski razvoj, dostupno na: http://www.lokalnirazvoj.org/upload/News/Documents/2016_12/Da_li_zivimo_bolje.pdf

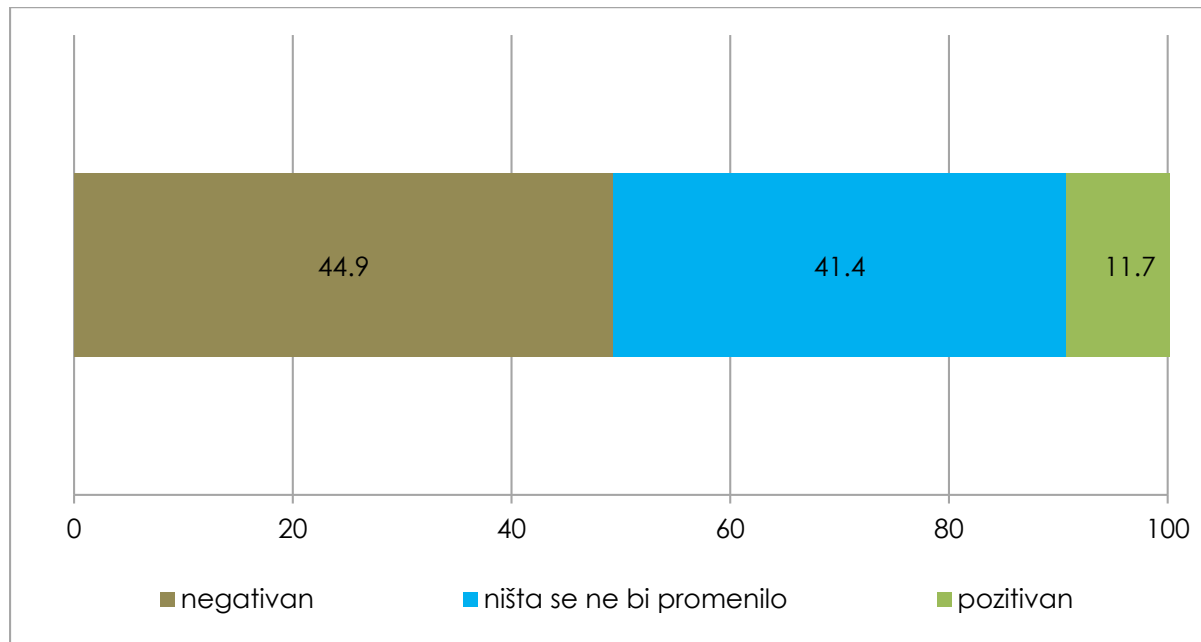
neizdavanjem ličnih dokumenata, otežavanje pristupa dokumentima Srbima koji već žive na Kosovu, itd.

41. Kako vidite poziciju Evropske unije u procesu pregovara Beograda i Prištine?

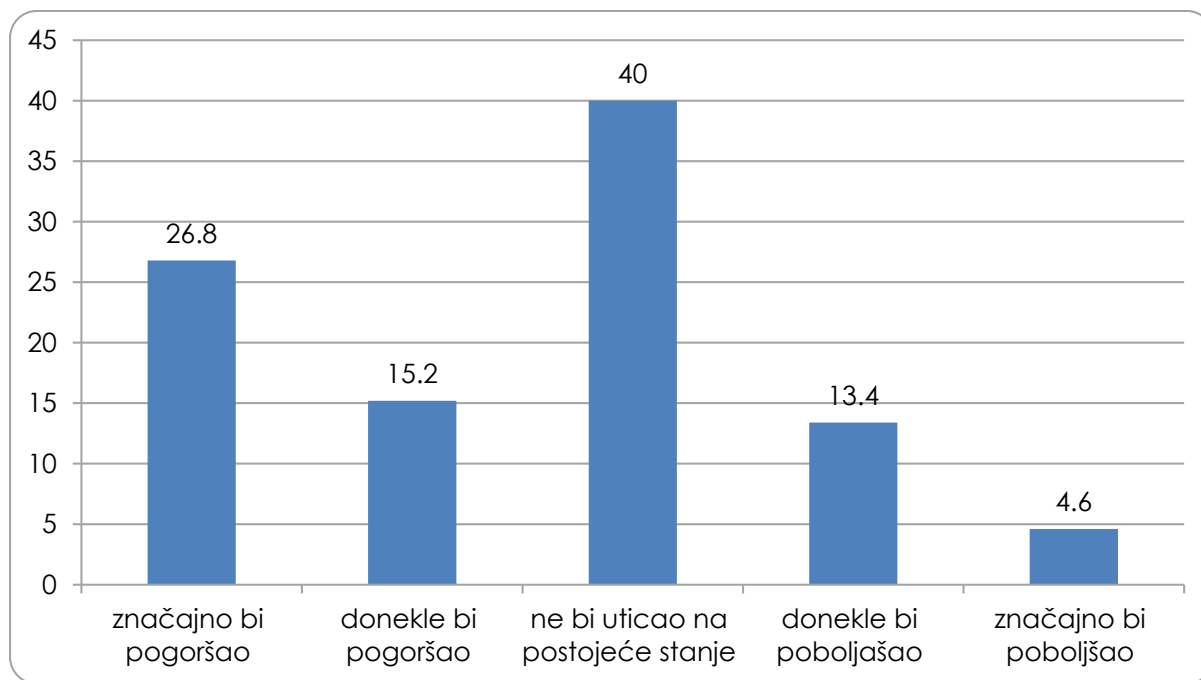

U odgovoru na ovo pitanje vidimo izuzetno velike razlike između ispitanika sa različitim stepenom obrazovanja. Gotovo 40% ispitanika sa osnovom školom smatra da je EU u procesu pregovaranja Beograda i Prištine neutralna. Takođe, 60% ispitanika sa nižim stepenom obrazovanja smatra da je Evropska unija više naklonjena Prištini u procesu pregovaranja, dok je taj procenat značajno veći kod ispitanika sa fakultetskom diplomom i iznosi čak 84,9%. Novinar, Željko Tvrđišić, ne slaže se sa ovakvom ocenom građana i tvrdi da oni imaju pogrešnu percepciju. On objašnjava da se EU ne interesuje mnogo za ishod dijaloga na terenu zbog čega se on i vodi bez učešća građana. On je rekao da su pregovori voz koji staje samo na glavnim stanicama a to su Beograd i Priština, a da ne obraća pažnju na manje stanice gde se uglavnom nalaze građani. To je glavni percepcije da je EU više na strani Prištine. Takođe, ruševine kod mosta na Ibru, nedovršeno šetalište i sam most su takođe navele građane da kreiraju negativnu percepciju.

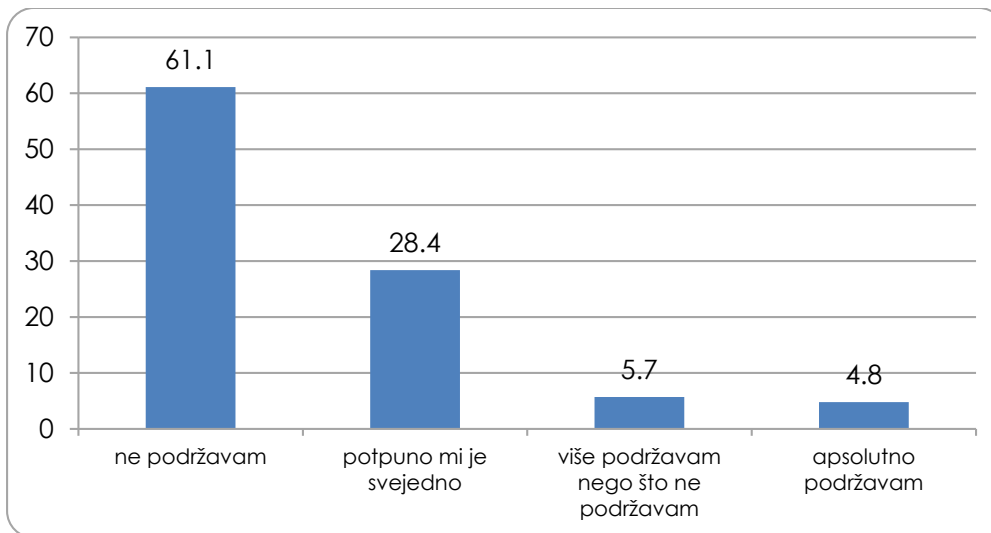
42. Kakav bi uticaj na Vas lično imao ulazak Kosova u EU?

43. Na koji bi način ulazak Kosova u Evropsku uniju promenio postojeće društveno-ekonomsko stanjena Kosovu?

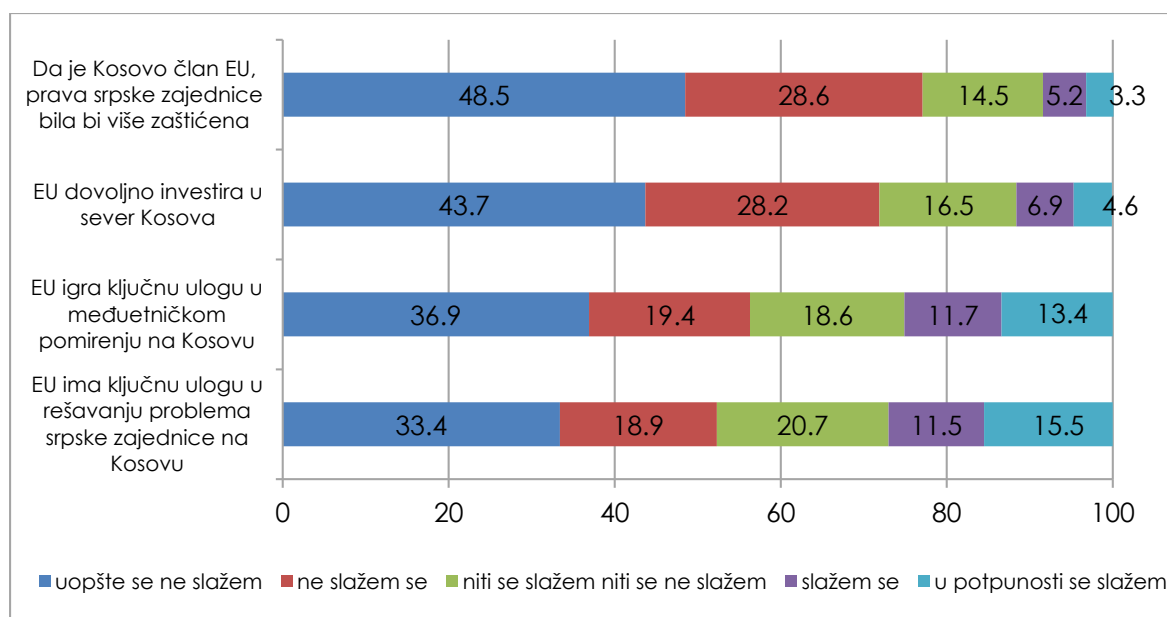

44. Da li podržavate ulazak Kosova u Evropsku uniju?

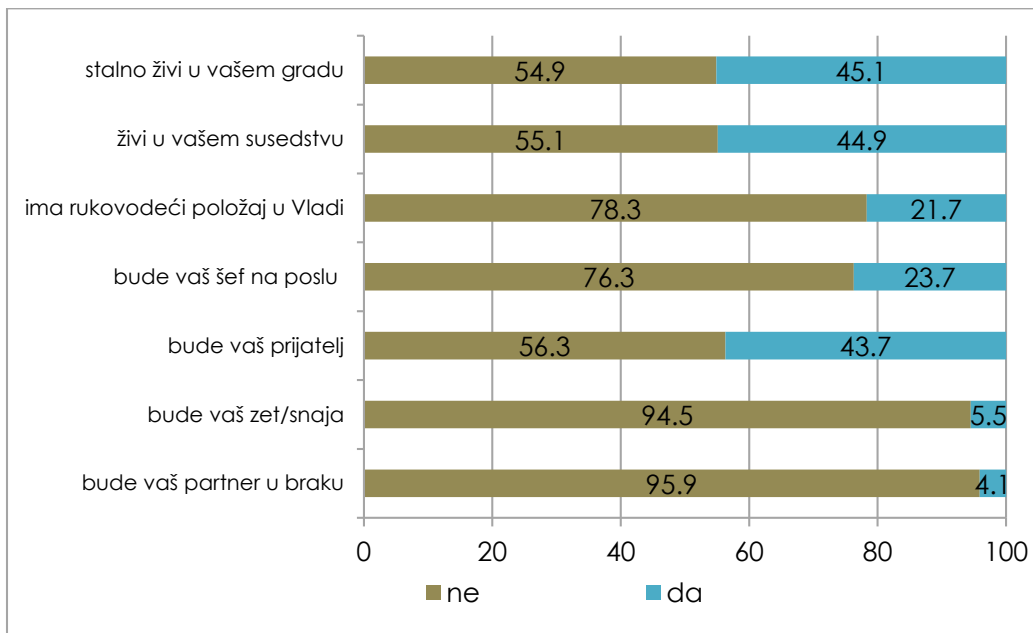
45. Na skali od 1 do 5 gde je 1 „uopšte se ne slažem“, a 5 „slažem se u potpunosti“ ocenite istinitost sledećih tvrdnji:

	Prosečna ocena
EU ima ključnu ulogu u rešavanju problema srpske zajednice na Kosovu	2.6
EU igra ključnu ulogu u međuetničkom pomirenju na Kosovu	2,5
EU dovoljno investira u sever Kosova	2
Da je Kosovo član EU, prava srpske zajednice bila bi više zaštićena	1.9

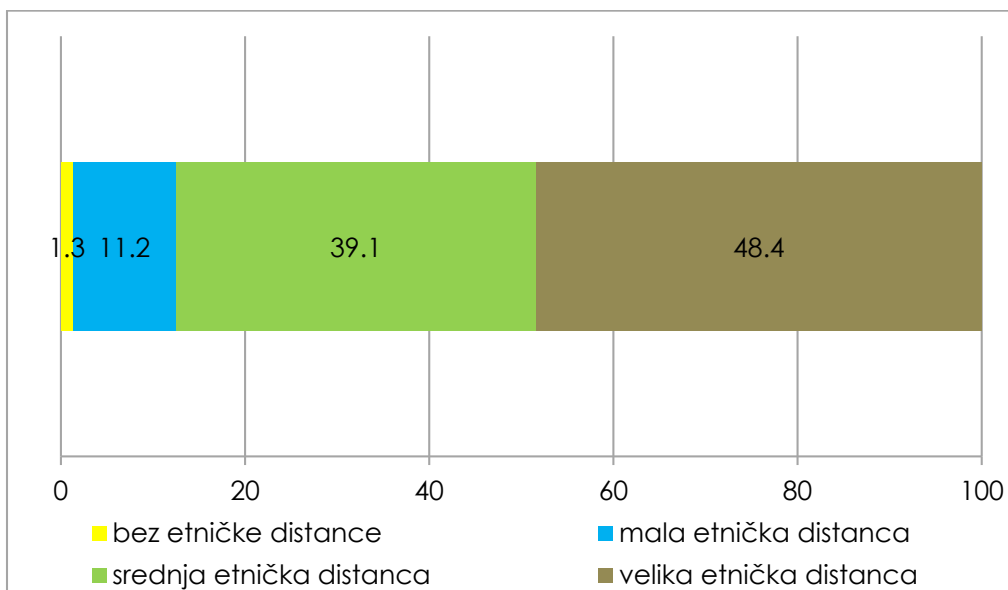
46. Merenje etničke distance

„Da li biste prihvatili da pripadnik/ca albanske nacionalnosti:

Skala etničke distance (total)

Sve ispitanike smo podělili u četiri grupe: one bez distance (0 negativnih odgovora), one sa malom distancom (1-2 negativnih odgovora), umerenom distancom (3-5 negativnih odgovora) i izraženom distancom (6-7 negativnih odgovora). Na osnovu toga dobili smo sledeće podatke:

Skala etničke distance pokazuje značajne varijacije u zavisnosti od godina:

	Srednja i velika etnička distanca
18-29 godina	83.6%
30-45 godina	77.2%
45-65 godina	89.7%
66 + godina	96.9%

Stepen obrazovanja ispitanika igra značajnu ulogu u distribuciji odgovora na skali etničke distance:

	Srednja i velika etnička distanca
Osnovno	100%
Srednje	85.6%
Više	88.3%
Visoko	85.3%

Skala etničke distance i mesto prebivališta:

	Srednja i velika etnička distanca
Severna Mitrovica	77.8%
Zubin Potok	95%
Leposavić	80.9%
Zvečan	96.3%

Istraživanja pokazuju da se etnička distanca povećala od prethodnog istraživanja koje je rađeno pre godinu dana. Prošle godine je etnička distanca na skali od 0 do 7 iznosila 4,6 dok je ove godine povećana i iznosi 5,1.

Etnički odnosi su u poslednjoj godini nazadovali, što je posledica svih negativnih političkih dešavanja prethodno pomenutih više puta. Kosovski Srbi i kosovski Albanci i dalje nemaju zajedničku temu oko koje se svi slažu i cilj kome bi mogli zajedno da teže, naprotiv, pred njih se stavljaju teme koje samo dodatno antagonizuju zajednice i koje rezultiraju iznuđenim rešenjima, kakve su most i pešačka zone.

Očekivano, etnička distanca „najmanja“ je u opštini Severna Mitrovica. Severna Mitrovica je jedan od retkih gradova na Kosovu koji ima istinski multi-etnička nasilja kakvo je Mikronaselje i Bošnjачka mahala, ali i pored toga, procenat od 77% ljudi s velikom ili srednjom etničkom distancom je zaista previsok. Rezultati iz preostale tri opštine su tek zabrinjavajući i govore o tome da administrativnu integraciju nije praatila i društvena integracija i da su u tom smislu, ove opštine i dalje van društvenih tokova na Kosovu.

Zaključci

- Istraživanje pokazuje da se stavovi građana na severu Kosova nisu mnogo menjali kada je reč o doživljaju i vrednovanju situacije na Kosovu. Građani su bili i ostali veoma nezadovoljni političkom, ekonomskom i bezbednosnom situacijom. Sa druge strane, za razliku od prošle godine, procenat ispitanika koji smatra da je opšti trend razvoja situacije na Kosovu negativan, značajno se povećao. Takođe, danas manje od 10% ispitanika veruje da će situacija na Kosovu za Srbe biti bolja u narednim godinama.

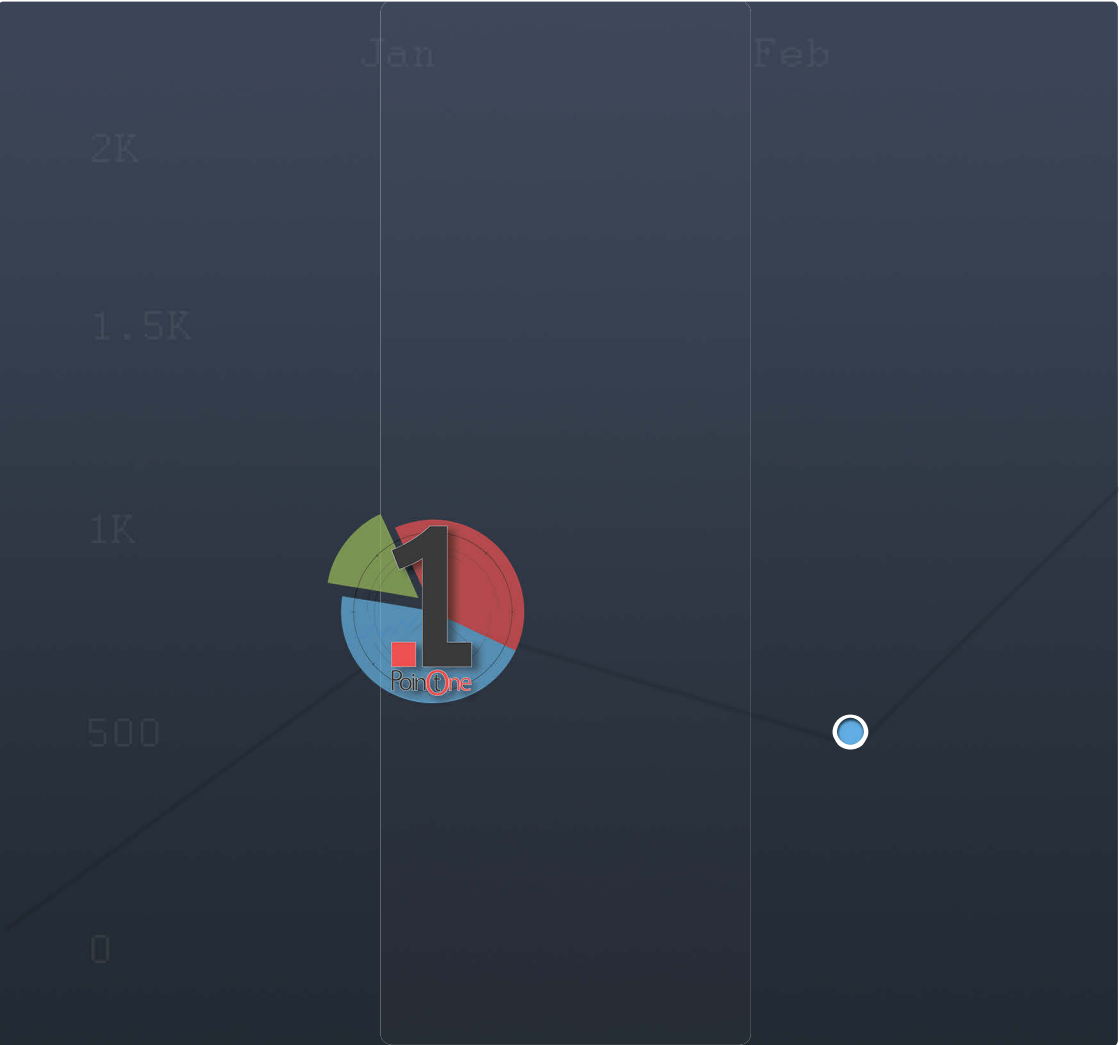
- Poverenje u institucije je i ove godine na veoma niskom nivou. Ispitanici pokazuju izrazito nepoverenje u političke elite i političke institucije na Kosovu. Ispitanici navode da ne veruju srpskim, kao ni albanskim političarima, bilo da su oni u Beogradu, Mitrovici ili Prištini. Takva vrsta političke "ponude" jedan je od razloga zbog koga veliki broj ispitanika ne planira da izađe na izbore kada se oni budu održavali.

- Ovo istraživanje, kao i prethodno, pokazuje da su ispitanici na mnoge važne teme neodlučni. Učestalost odgovora nemam stav/ne znam, kada je reč o učestvovanju u političkim institucijama Kosova ili kada je reč o Briselskom sporazumu, govori nam da građani ili nisu dovoljno informisani, tj. da procesi nisu transparentni, ili se da boje da o ovako složenim pitanjima govore "javno", čak i u anonimnoj anketi.

- Prošlogodišnje istraživanje je bilo zabrinjavajuće sa aspekta demografskih tendencija stanovništva. Međutim, slika se dodatno pogoršala za ovih godinu dana. Naime, za samo godinu dana značajno se povećao i onako veliki broj građana koji razmišljaju da napuste Kosovo. Radi se pre svega o mladom i visokoobrazovanom stanovništvu. Kako će se razvijati ekonomija ukoliko najstručniji budu odlazili, pitanje je koje zahteva veoma brz odgovor jer vidimo da je odliv mozgova iz godine u godinu sve izraženiji.

- Jedan od najznačajnijih nalaza iz uporedne analize ovogodišnjeg i prošlogodišnjeg istraživanja svakako jeste odnos građana prema Evropskoj uniji. Ispitanici na severu ulogu Evropske unije u procesu rešavanja statusa Kosova ne vide pozitivno, što dovodi do toga da su se gotovo u svim pitanjima koja su povezana sa Evropskom unijom građani u ovogodišnjem istraživanju izjašnjavali mnogo negativnije nego prošle godine. Evroskeptični trend je verovatno i posledica šireg društvenog konteksta, pre svega dešavanja i u Evropskoj uniji (Brexit), ali je svakako najznačajniji generator takvog stava percepcija odnosa Unije prema trenutnom položaju Srba, ali i njihove budućnosti na Kosovu.

- Etnička distanca između Srba i Albanaca i dalje je veoma velika. Ona se i ove godine malo povećala tako da se može reći da je trend među-etničkih odnosa negativan. Umesto da se poboljšavaju i postaju učestaliji, istraživanje pokazuje da su kontakti sve ređi, a posledica svega toga je i distanciran odnos.

Ovaj grant se finansira iz programa Unapređenje demokratskog društva (DSP) koji je podržan od strane Švajcarske kancelarije za saradnju na Kosovu (SCO-K) i Ministarstva spoljnih poslova Danske (DANIDA), a koji sprovodi Kosovska fondacija za civilno društvo (KCSF).

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF DENMARK
DANIDA | INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION

 Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
Swiss Cooperation Office Kosovo